

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

IV. ÉVFOLYAM

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK

BUDAPEST, 1942.

3. SZÁM

FOLYÓIRATA

MÁRCIUS

Gyakorlatiasság a földrajz tanításában.

Némrégiben ezt a kijelentést hallottam egy társaságban: ha ennek a szörnyű, ma már az egész világra kiterjedő háborúnak az emberiség boldogulására semmi kedvező hatása sem lesz, egy hasznát bizonyára látni fogjuk: az embert ráeszmélteti arra, milyen hiányos földrajzi ismeretekkel indult neki az életnek. Valóban, a mai bonyolult világesemények megértése még a tanult és földrajzi képzettséggel rendelkező embert is próbára teszi és további földrajzi ismeretek gyűjtésére ösztönzi. Nem elég azonban a nap-nap utáni felvetődő helynevek, országrészek topográfiai ismerete, azok természeti adottsága felett is kell gondolkoznunk, hogy az ott lefolyó eseményekről, azok gazdasági vagy honvédelmi értékéről helyes képet alkothassunk magunknak. Azt is belátják sokan az idősebbek közül, hogy az iskolában tanult földrajz nem készítette őket kellőképpen elő az életre. A világ minden tájáról összehordott anyaghalmoz volt az csupán, jó arra, hogy a feledés homályába merüljön. Nem nevelték őket földrajzi gondolkodásra.

Lelkiismeretünket megnyugtatta az a tudat, hogy a 20-as években, az előzőleg lefolyt háború tapasztalatai alapján, a földrajztanítás pedagógiai és didaktikai követelményeit az idők kívánalmainak szemmel tartásával jelölték ki s mi igyekszünk is legjobb tudásunk szerint a korszerű földrajztanítás úttörői lenni.

Előadásomat a jelen élet szükséglete: a gyakorlatiasság szempontjából állítottam össze. Mielőtt idevágó gondolataimat elmondanám, szeretném már most hangsúlyozni, hogy tárgyam természeténél fogva nem annyira példákat, mint inkább gondolatokat vetek fel, legelsősorban a tanítóképzés szempontjából. Felfogásom szerint még annak a liceumi tanulónak, aki nem akar tanító lenni, sem árt, hanem csak használ, ha a legnemesebb cél: a tanítói hivatásra nevelés szerint tanulja a földrajzot.

I. Utasítások. — Az 1925-ben megjelent tanítóképző-intézeti Tanterv és Utasítás, valamint az ugyancsak 1925-ben megjelent Népiskolai Tanterv és annak 1932-ben kiadott utasítása a közoktatás terén új irányt jelölő munkák. A gyakorlatiasság kérdésével ilyen néven nem foglalkoznak. Szól azonban az első műben az Általános Utasítás 14. pontjában arról, hogy az ismétlések az életre való alkalmazással elmélyítik a tanult anyagot. A 15. pontban „a szemlélet mellé a gyakorlás és a cselekvés lép, mint a tanítói készségek

kifejlesztésének leghatalmasabb eszköze", vagy: „legyen a tanuló-
nak alkalmá az öntevékenységre". A földrajz részletes Utasításánál
az 5 c) pontban: „A földön uralkodó viszonyokról világos tér- és
számfogalmak szerzésére figyelmeztet", a 6. pont pedig így hang-
zik: „Minthogy a földrajz tárgya többé-kevésbé mikrokozmosz, az
ember képzeletét felülmúló, nagy szerepe van a tanításban a szemlél-
tetésnek és a térérzék fejlesztésének."

Az 1939-ben megjelent líceumi Tanterv és Utasítás szerint a
liceum olyan középiskola, „mely jól megalapozott, de gyakorlati
irányú általános műveltséget nyújt". Majd a földrajzzal kapcsolat-
ban ezt látjuk: a líceumi oktatás „gazdasági ismeretek nyújtására
törekszik".

A fentemlített részletkivánságok tulajdonképpen a gyakorlatias-
ság egy-egy tényezőjét kívánják meg a tanártól. Megállapíthatjuk,
hogy az Utasítás szellemében tehát mindig az életre neveltünk s
tettük ezt mindnyájan a tárgyakra való tekintet nélkül. Aki életre
nevel, annak eljárása gyakorlatias. Intézeteinket elhagyó okleveles
tanítóinkat ígyekezünk sok más cél mellett gyakorlatias tanítókká
is nevelni.

II. A földrajz nevelő hatása. — A lelki jelenségek,
mint tudjuk, 3 csoportra oszthatók: értelmiek, érzelmiek és akara-
tiak. A gyakorlatiaság szoros értelemben véve kevésre értékeli az
érzelmeket, sőt ki is küszöböli azokat. Ésszel dolgozik, elképzelé-
seit iparkodik megvalósítani, realizálni. A mai kor a gyakorlatiaság
kora. Nem elégszik meg a tételek elméleti megállapításaival, azokat
kézzelfogható formába önti. Gondolatainak kiinduló pontja, mond-
hatjuk, már a gyakorlati felhasználás lehetősége, haszna.

Nézzük meg most már, hogy a tudományos földrajznak és az
iskolai földrajznak általunk vallott nevelő hatásai megegyeznek-e
a lélektan fenti megállapításaival?

Cholnoky Jenő a magyar Földrajzi Társaság közgyűlésén
1934-ben *A földrajz mai irányzatairól* tartott elnöki megnyitó elő-
adásában így nyilatkozott: „Az igazi tiszta tudomány helyett gazda-
sági, politikai és egyéb haszon szempontjából ismertetik a vidéket
s ebből a szempontból tekintenek minden földrajzi jelenséget. Ez
az utilitarius szellem kezdi mindenütt elnyomni az igazi tudományt,
melynek problémái így egészen háttérbe szorulnak." Majd így szól:
„A tudóstól soha se kérdezzük, hogy mi a haszna annak, amit tanul-
mányozott, mert a tudományt előbbre vinni csak így lehet, mellékes
egyelőre, hogy van-e gyakorlati haszna. Mert az emberiséget nem
a pillanatnyi gyakorlati érték, hanem a tudomány általános fejlő-
dése viszi előre."

Amíg azonban a tudományos földrajz idáig eljutott, hosszú
fejlődésre volt szüksége. Az ethnologia tanúsága szerint a földrajz
egyik legrégebb és legáltalánosabb tudomány. Az ember környezet-
szemlélete koronként és kultúránként igen változó és különböző
életformákat szolgál. Hol a vallást: babilonai, asszír, görög népek-
nél; hol a gyakorlati élet követelményeit: Egyiptom, Fönícia, Róma,

tízte ki célul. Az araboknál a térben való tájékozódásra tanított, a keresztény középkorban a Biblia eseményeinek színterét kutatta, a keresztesháborúk folyamán a Szentföldre vezető jó szárazföldi és tengeri utakat ismertette. Nagy hódítók, mint Nagy Sándor, Julius Caesar, Napoleon a földrajzot különösen a jó és nehéz terep és a hadiutak szempontjából értékelték. A felfedezések korában az óceáni átkelések lehetőségeire, tehát gyakorlati tudásra oktattott. Az utazók irányítást vártak tőle, hogy vándorösztönüket kiélhessék, a kutatók és hittérítők nemes célkitűzéseik megvalósításához kértek tőle segítséget. Mindezen térváltoztatásokban sok a gyakorlatias vonás. Már az is gyakorlati volt, hogy a területek megismerésével kialakult a kozmografia enciklopedikus tapasztalati tudománya. Látjuk tehát, hogy a földrajz sokáig csupán a gyakorlati életet szolgálta.

Humboldt érdeme a tisztult földrajzi felfogás, mely az eddig egymásmellé sorolt jelenségeket a tájszemléletben egymással kölcsönös függésbe helyezi. *Ritter* a genetikus felfogást, azaz okadatoló-következtetőt, *Richthofen* a természeti környezetet, *Ratzel* pedig az embert helyezi a vizsgálatok középpontjába. *Hettner* a geográfiai egységet hangoztatja, melyben a természeti és emberi művelődési tényezők körülbelül egyenlő értékkelssel kapcsolódnak össze. Szerinte a táj individuum, s mint ilyen metodikai egység. A földrajz feladata az, hogy a tájak egyéniségét megrajzolja, majd azokat összehasonlítva a tipikus különbségeket megállapítsa.

Az iskolai földrajz értékét *Kant* határozta meg: „A földrajz az, amelynek az emberi élet minden lehető körülményei között leginkább hasznát lehet venni, semmi sem alkalmasabb a józan gondolkodás fejlesztésére, mint a földrajz.”

Legújabb célkitűzését pedig gróf *Teleki* Pál 1937. évi rektori beszédében adta meg, midőn ezeket mondotta: „A földrajz nem önmagáért való és nem is »hasznos tárgy«, hanem eszköz magasabb szellemi és erkölcsi célok elérésére.” Ebben a kijelentésben benne van a földrajz gyakorlati szempontból való értékelése is.

Az iskolai földrajz nevelőrendszerének középponti gondolata: az egységes világszemléletű magyar állampolgár. A rendszert felépítő alapfogalmak a tárgyi és alaki nevelő gondolatokból tevődnek össze. Jelentőségük abban az összefüggésben van, mennyiben kapcsolódnak a központi gondolathoz. A tanuló értelmi fejlettsége szabja meg a rendszer tágabb vagy szűkebb keretét. A tárgyi feladat a szülőföld és a tágabb szülőföld, vagyis a haza megismerése. Az alaki feladat, illetőleg nevelőhatás a szellemi és erkölcsi tényezők fejlesztése. Az értelmet művelők: a megfigyelés, a külső és belső szemlélet, valamint kísérletek útján gyűjtött biztos alapfogalmak, számokban és kiterjedésben megadott térképzeles, a jelenségek közötti összefüggések s így a törvényszerűségek megértése, illetőleg megállapítása, s ezzel az ítélőképesség kialakítása. Az erkölcsi nevelést előmozdítók: a világtér kiterjedésének méretei mentesítik a gondolkodást a napi élet egyoldalú kicsinyeskedéseitől.

A nehéz életkörülmények között élő hazai és idegen népekkel való együttérzés és a munka megbecsülése a szociális érzés megindítója. A távoli területek s javak összehasonlítása a hazaiakkal az értékelés, az idegen szép tájaknak a hazaiakkal való összevetése pedig esztétikai érzések kifejlesztésére alkalmas. Így tudatosan szereti meg a tanuló hazáját és szülőföldjét, mely utóbbi, ha véletlenül falu, úgy „érzi benne a gyümölcs édességét, a nyári por kedvességét, a természet lelkesítő, tudótágító illatos örömet”. (Móricz Zsigmond.) Feltekintve a csillagos égre és elképzelve a világűr mérhetetlen távlatait, megérezzük a rendet, célszerűséget és törvényszerűséget. A világrend harmóniájába való bepillantás e fenséges percei felemelik az ima szárnyán az igazságért szomjúhozó emberi lelket az Alkotóig!

III. A gyakorlatiasság. — Szemben a középkori iskolák célkitűzéseivel, a XX. sz. iskolái a gyakorlati, cselekvő, akaratú ember kialakításán fáradoznak. Ez az irányzat nemcsak a tantárgyak kiválasztásánál, hanem a tananyag kiszemelésénél is érvényesül.

Olyan ismereteket kíván a mai kor az iskolától, amelyek nemcsak tudást, hanem készségeket, szóval életrevalóságot is adnak. Megkívánja, hogy az életre neveljen, s az életet mint az egyén érvényesülésének színterét tekinti. Az étellel szemben az egyén anyagi és szellemi természetű szükségleteket kíván érvényesíteni. Az embernek az életben jogai s az élettől követelései vannak. Az iskola feladata, hogy az egyén életboldogulásának alapjait lerakja és olyan javakkal bocsassa útjára, hogy egy nemesebb élet betöltésére alkalmassá váljék.

Hogyan és mivel járul hozzá a földrajz a líceum, a tanítóképző és vele kapcsolatban a gyakorlóiskola keretében a fenti gyakorlati embertípus kialakításához?

Pedagógiai szempontból nézve az az ember gyakorlatias, aki évszázadokon át leszűrt eszmék szerint nemes életet él. A nemes élet máris előírja, hogy tanítási és nevelési rendszerünkben nem az anyagi elgondolásokra, hanem az eszményiekre esik a hangsúly.

A gyakorlatiasság az emberi szellem küzdelmének eredménye. Tárgyunk a gyakorlatiasságra való nevelésre igen alkalmas. A gyakorlatiasság képességekben és készségekben nyilvánul meg. A képességek körébe tartozik: a tudatos ismerettartalom, önálló megfigyelő-, áttekintő-, ítéletalkotó- és következtetőerő, tárgyilagos, megfontolt világszemlélet. Készségek: az étellel összefüggő kérdések világos felismerése, gyakorlati élettudás, kombinálóerő, teremtőképelet, csiszolt ész, kifinomult ízlés, megértéssel párosult emberismeret.

Az én elgondolásom szerint a gyakorlati ember az élet nehéz küzdelmeiben is képes megmaradni az erkölcsi szép és jó magaslátán.

Tárgyunk tanításánál kereshetem a gyakorlati szempontokat az anyagban, mely részletében lenne lazább vagy szorosabb kapcsolat az emberi étellel? Melyek azok az összefüggések, melyeknek feltárása, meglátása lesz minden óra érdekessége, eseménye? Erre különösen az emberföldrajzi fejezetek igen alkalmasak. Kereshetem a

gyakorlati szempontokat a módszerben, melyek lehetnek a segítőeszközök a megértés, s a tárgy megszerettetésének útjain? Az anyag két főrészt oszlik: 1. az általános földrajzra, részei: csillagászati, fizikai és emberföldrajz; 2. a leíróföldrajzra: a világrészek, Magyarország és a lakóhelyismertetés.

Csillagászati földrajzot tanítani igen nehéz feladat. Sokan nem tartják még az első osztályú növendék értelmét elég fejlettnak arra, hogy ezt a nehezen elképzelhető elvont anyagot megértse. Ugyanakkor elismerik azonban azt is, hogy egységes, teljes földrajzi világképet csillagászati elemi ismeretek nélkül kialakítani alig lehet. Lehetne a fölött is vitatkozni, hogy a csillagászati földrajzzal kezdjük-e a tanítást? Sok évi tapasztalatom arra a meggyőződésre vezetett, hogy a fizikai földrajz néhány tétele pl. az árapály tünemény, a légáramlatok és sivatag képződése, a tengervíz áramlásai stb., csillagászati földrajzi ismeretek nélkül meg sem érthető. Ha pedig az az ellenvetés támadna, hogy használjuk fel a tanításnál a növendékek hozott ismereteit és építsük arra az új anyagot, erre, sajnos, azt kellene válaszolnom, hogy a különböző iskolákból összeverődött tanulók között bizony néhányan olyan hiányos ismeretekkel jönnek, hogy ezekre építeni nem lehet.

Tudjuk mindnyájan, hogy mielőtt egy csillagászati tétel tanításához kezdhetnénk, nem egyszer az óra elején szükség szerint számot, mértant vagy fizikát kell, nem felújítanunk, hanem tanítanunk, hogy a soron levő anyagot megérthessük. Igen fontos lenne gyakorlati szempontból ezeknek a tételeknek minél alaposabb megértéséhez a mennyiségtan tanárával a munkaközösség még az esetben is, ha ez az anyag nem esik a két tárgy tanításával össze. Természetesen az anyag kiválasztásánál csak a népszerű, az életben szükséges gyakorlatiasságra nevelő ismeretekre gondolok. A valóságban megfigyelt vagy a földgömb, táblarajz, képek stb. alapján szemléltetett jelenségeket, törvényszerűségeket a növendékeknek annyira meg kell érteniök, hogy a nagy mindenségre vonatkoztatni és elképzelni tudják. Tájékozódás a Földön és égen. Célunk itt a tudatos iránymegállapítás, azaz tájékozódás. Természetes, hogy ez csak a szabadban történhetik, ahol a tanítás egyben környezetismertetés is. A látóhatár síkjában és a függőleges térben való tájékozódáshoz szükséges az iránytű, az árnyékmérő használata, illetőleg este a sarkcsillag megkeresése. Nehezíti a csillagászat tanítását az a körülmény is, hogy a csillagos ég bemutatása a tanítási idő alatt nem lehetséges s így a növendékek, bár irányított, de egyéni megfigyeléseit kell felhasználnunk. A helyrajzi térkép alapján a szabadban gyakoroltatjuk a térképolvasást is és betájoljuk a térképet. Korántsem állítom, hogy a térképolvasás és tájékozódás néhány kiránduláson 45-ös létszámú osztállyal elsajátítható. Minden szabadba vezetett kirándulást fel kell használni a tájékozódás, mérés, magasság- és távolságbecslés, térképolvasás gyakorlására. Megjegyzem, hogy lányoknál ezek a gyakorlatok azért is igen fontosak, mert a nőnevelés zártabb volta, másrészt a szabadban való egyedüljárás hiánya, nem is szólva a

csökkent tájékozódó érzékről, a lányok térképismeretei alatta vannak a hasonlókorrú, cserkészletben kiügyesedett fiúk ismereteinek.

A tájékozódás elemi szabályait valamennyien gyakoroltatjuk. A figyelmet csak néhány dologra hívom fel. Pl. napéjegyenlőség idején a Nap állásából a keleti irányt reggel 6 órakor, a délkeletit 9 óra körül, a délit 12 órakor, a délnyugait 3 óra körül, a nyugait pedig 6 óra körül találjuk meg. Holdtöltekor a Hold 6 órakor este a keleti, 12 órakor éjjel a déli, 6 órakor reggel a nyugati irányt mutatja. A Naprendszer ismertetésénél rajzok, falitérképek és néhány összehasonlítás vezet eredményhez. Ha a Nap, Föld és Hold közötti nagyságkülönbséget akarjuk megértetni, a Napot 1 m. átmérőjű gömbnek, a Földet borsónak, a Holdat gombostűfejnek mutatjuk. A Nap nagyságát legszemléletesebben úgy magyarázhatjuk meg, ha elmondjuk, hogy 1.300.000 földgömböt helyezhetnénk el belsejébe; vagy a Föld egész felületét 12.000-szer kellene kifizíteni, hogy a Nap felületét vele betakarhatnánk. Ha egy óriási mérleg egyik serpenyőjébe a Napot helyeznénk el, a másikba 333.000 földgömböt kellene rakni, hogy az egyensúlyba jöjjön. Ismeretes hasonlattal érzékelhetjük a Földnek a Naptól való óriási távolságát: a csecsemő 87 éves aggastyán lenne, mire a Földről 200 km óránkénti sebességgel rogó vonaton a Napba érkezne. Milyen kicsi a Föld átmérője ehhez képest, ha meggondoljuk, hogy ellenlábásaink tőlünk csak 12.700 km távolságban vannak.

Igy képzeljük el a Föld kicsinységét világviszonylatban, a fókálózáttal pedig a Föld nagyságát szemléltetjük semberi szemszögből. A Föld tengelykörüli forgásának gyakorlati következménye a nappalok és éjjelek váltakozása. A délkör jelentősége a hely- és időmeghatározásban, a földrajzi hosszúság különbsége az óraszámításnál, s ezzel kapcsolatban a zónai idő. Megfigyelendő a Föld Nap körüli keringésénél az évszakok váltakozása, az égövek létrejötte a tengely ferdesége alapján. A földövek sokféleségének gyakorlati jelentőségére rámutatunk. Megfigyeljük a Hold fényváltozásait. Az esetleges hold- vagy napfogyatkozás megfigyelésére előkészítjük a tanulókat, s ha látták, elmondjuk észleleteiket. Érdekes feladatok: a földrajzi szélesség vagy sarkmagasság alapján rajzban feltüntetni megadott városok látóhatárát főbb adataikkal (egyenlítőmagasság, sarkmagasság, térítőkör). A Nap deleli magassága napéjegyenlőség idején különböző földrajzi szélességeken. Az egyenlítő, térítőkörök, sarkkörök látóhatárának rajza.

A föld burkainak tárgyalása átvezet a fizikai földrajzhoz. A szárazföld és víz eloszlásának aránya szabja meg az ember életterét. A tengervíz eloszlása és vízszintes tagoltsága változatossá teszi a világrészek partalakulását és azoknak éghajlati, gazdasági és hatalmi előnyöket ad. A levegőréteg tárgyalása igen sok gyakorlati elgondolással jár, pl. fény-, hőhatások, csapadék, légáramlatokban rejlő energia felhasználása. A tenger felől szálló légáramlatok éghajlati módosító hatása (nálunk kapcsolat a ciklonokkal, Kelet-Ázsiában a monsum). A tengervíz hullámzásának építő vagy romboló

hatásai. A tengeráramlások fűtő vagy hűtő hatásai és következményei (éghajlati anomáliák). A golf áramlat döntő szerepe Európa nyugati területének éghajlatára. Az árapály tüneménnyel járó tölcsértorkolat-keletkezések s ennek kapcsán a belvízi hajózás jól alakult tengeri kikötői.

A levegő nedvessége és a csapadék térbeli és időbeli eloszlásának jelentősége a gazdasági életben. Az esőövek kialakulásának a földfelszín élettereire kiterjeszkedő vagy azok nemlétében elhatároló (sivatag) hatása. Az időjárás és éghajlat gyakorlati jelentősége. Növekedéscsoportok az egyes osztályokban felváltva végeznek megfigyeléseket (hőmérő, légsúlymérő, csapadékmérő), az adatokat feljegyzik, kiszámítják a napi középértéket, milliméteres-papíron elkészítik a grafikonokat, az egész évi adatgyűjtésből pedig összesítő táblázatokat. Mindezt csomagolópapíron nagyban is megrajzoljuk és az osztályban kifüggesztjük. Feljegyezzük a havas napok számát Budapesten és a környéken. Tanulmányozzuk a meteorológia gyakorlati értékét. E téren a kisebb területek eltérő klímája is fontos, pl. Nagykőrös annak köszönheti világhírű konyhakertészetét, hogy aratás utáni időben egész nyáron bőven van harmatja, vagyis az alföldi kontinentális klímaterületeknek szinte a közepén oceanikus klímájú sziget. Még öntözés nélkül is megterem ott sok konyhakerti növény, ilyen sziget van a Bácskában is. Békeidőben előre jelentik a fagyveszedelmet. Aki figyeli lakóhelye klímáját, tudja, hogy a kései fagyok idején mely esti hőmérséklet veszedelmes, mert jelzi, hogy reggelre fagy lehet. És védekezik.

Az osztályok együttesen gyűjtik a közismert népies megfigyelések alapján az időjárásra vonatkozó szabályokat és regulákat, be is sorozzák azokat vidékek szerint.

A földfelszíni formákat kirándulásaink alkalmából tanulmányozzuk. A talajfelelések vízbefogadó, melegfelvevő és termőképességének vizsgálatára kísérleteket végezzünk. Ásatásoknál, völgybevágódásnál, vasútépítésnél megfigyeljük a talajszelvényt. A termőtalaj tanításánál a hazai jellemző talajokkal foglalkozunk többet. Megfigyeljük a karsztosodást, a futóhomokot, a szikesedést, mert éppen ezeknek van hazánk életében nagy jelentőségük. Az agrogeológia kísérletei alapján pontosan tudjuk, melyik talajon mit lehet a legnagyobb haszonnal termesztetni. A szárazföld vízei gazdasági életünkben nagy és áldásos munkát fejthetnek ki (hajózás, vízenergia), néha azonban igen kártékonyak is lehetnek (áradás, árvízveszedelem). Állandóan figyeljük az éghajlat, talaj és bioszféra tájképi kialakulásának, mint az élet lehetőségének egymásra való hatását.

Az életrenevelés legkézzelfoghatóbb anyagát az emberföldrajz adja. Itt ismeri meg a tanuló azt az óriási küzdelmet, melyet az ember a természeti erőkkel évezredek óta folytat. Ez a küzdelem tiszteletet parancsolóan érezteti a tanulóval az emberi kultúrák értékét. Minden kultúrkörnek megvan a maga szerves egysége, önálló élete és fejlődése. A kultúrát plasztikusan kell a tanulónak felfognia, hogy azt eleven alkotó életnek lássa. Így tanulja meg a fehér

ember kultúráját is értékelni, mely megszakíthatatlan folytonosságban, vészben, bajban, fénykorszakában és hanyatlásában nemzedékről nemzedékre, népek kezéből népek kezébe vándorolva, szárazon és tengeren, minden úton és módon, monumentális alkotásban köbezárva, a dal szárnyán vagy röpke szóra bízva hirdeti a kereszténység tisztítótüzeben megújult fehér ember más népek fölötti uralmát. Érdekes adat a fehér faj előretörésére, hogy a szárazföld 85°-át már birtokba vette. Az emberi művelődés átvétele azonban kötelességekkel jár. Szellemi részét tovább művelni, anyagi részét gyarapítani az utódok feladata. (Itt nevelünk az elődök tiszteletére.)

Az emberi munkát részben a természeti tényezők determinálják. A céltudatos gazdasági munka ezért alkalmazkodik hozzájuk. (Földművelés, állattenyésztés.) A javak feldolgozása és annak elosztása függetlenítheti magát a termő területtől (Anglia ipara és gyarmati nyerstermelése). Kevés kivétellel azonban azt látjuk, hogy az emberi élet minden megnyilatkozása földrajzi feltételektől függ. Mikor ezt az alkalmazkodást tudatosá teszem, gyakorlati célokat szolgállok. Ma sokat beszélnek az irányított gazdálkodásról. Erre már a helyes értékesítés szempontjából is szükség van, de itt figyelembe kell venni a földrajzi és természetrajzi adottságokat.

Az építkezés, táplálkozás és ruházkozás anyagai és elkészítési módjai fejezeteknél a célszerűség, józnlés, takarékoság nevelőhatásait fel kell a tanításban használni. Az ősi úthálózatok irányát a természet jelölte ki. Gyakorlati érzék nyilvánul meg a legjellegzetesebb tájalkotó elemeknél: a településeknél, valamint a temetkezéshelyek kikeresésénél is. A föld különböző rétegeiben az ősi élet nyomai (bányakincsek, kőolaj, ásványvizek) és a felszínen folyó élet összefüggései törvényes rendbe illeszkednek. Minél jobban megismerte az ember azokat, annál több gyakorlati hasznát vette. Gyakorlati megoldások az ősi öntözőberendezések Belső-Ázsiában, a folyamiak a Nilus vidékén és Mezopotámiában és a tengerparti terasz kultúrák. Hogy milyen hihetetlen erőfeszítéseket tett az emberiség a földrajzi adottságokkal való harcában, arra példa Hollandia gátépítése, az Alpok alagútjai, völgyáthidalások, az angol és amerikai duzzasztóművek, a Pontini mocsarak lecsapolása és hasznosítása, erdőirtások, nálunk a Duna- és Tisza-szabályozás, a szik elleni küzdelem. És ha a jelen állapotokat akarjuk a növendék előtt tudatossá tenni, utaljunk a német, olasz és japán nemzetek harcára. A szükséges élettérért, nyersanyagtermelő helyekért, a technika erőforrásaiért harcolnak. Elgondolásaik emberiek, eszményiek, mert szociálisak, de gyakorlati kivitelükhöz szörnyű küzdelmek, erőfeszítések, lemondások, vér és könny tapad.

A leíró földrajz tanításnak tárgyi célja az általános tájékozódás, világszemlélet, s ezzel a földrajzi gondolkodásra nevelés, másrészt az általános földrajzban tanult ismeretek gyakorlati alkalmazása. Az enciklopedikus felsorolás helyett szintetikus földrajzi kép kialakítása, a régi internacionalis színezetű földrajzi felfogás helyett nemzeti szemszögből való látni tanulás. A nemzeti gondolat mindig

a legmagasabb nézőpont. Az „egyes tájak részleteit a világ többi részével való összefüggésében vizsgáljuk meg” (utasítás), nem feledve soha a helynek hazánkra hasznos vonatkoztatásait kiemelni: gazdálkodás, ipar, kereskedelem, művelődés, vagy esetleg káros hatásait: magyar kivándorlás. A földrajz a felszín jelenségeinek kapcsolata. A táj nem részekre bontott, hanem szerves egész, egy miljó, mely sajátos jellegzetességével üt el a másik tájtól. Soha nem kész, hanem időről időre változik, vagy természeti erők, vagy a különböző korok embereinek eltérő szükségleteiből alakul ki. Az ember sem a nyerstábjem (pásztorokodás, a természeti népek foglalkozásai), sem a gazdasági hasznosítás alá fogott területekben nem staffage, hanem annak területét kihasználó egyéniség, lényegileg annak egy darabja. Gyakorlatiasság a táj életében az okozati összefüggések felismerése. Aki a terület természeti viszonyait tudatosan ismeri, az a helyi élet kívánalmait jobban és mélyebben látja. A felismeréssel értékelés jár, s ezzel feltámadnak a hasznosítás gondolatai. Minél jobban áthatja a földrajzi műveltség a vezető embereket és a népet, annál kevésbé fogják külső és belső politikai cselekvéseiket hamis feltevésekre építeni. Pl. új állat- és növényfajta meghonosítása, mocsárlecsapolások, öntözőcsatornák létesítése, új termőterületek beállítása, erdősítés, telepítés stb. Ha a versailles-i tárgyalókban több lett volna a földrajzi tudás, mint a gyűlölet, nem alkottak volna a földrajz alapételeit megcsúfoló abszurd államterületeket.

Európára fordítjuk valamennyi világrész közül a legtöbb időt. Tájrészekre bontjuk. Megrajzolásuknál a földnek a népre való hatásait fejtegetjük. Kiemeljük, mennyire tudják az egyes népek hazájok természeti előnyeit kihasználni. A tényeket összehasonlításokkal és ellentétekkel világosítjuk meg. Európa kulturális vezetőszerpét előnyös fekvésével, természeti képeének változatosságával és népi gyakorlati arravalóságával magyarázzuk meg, kiemelve mindenütt azokat a tényeket, melyekből példát vehetünk. Gyakorlati gondolat, a gyarmatosítás vetette meg a tengeri államok hatalmát. Viszont más, nagy népességű államok terjeszkedése, gazdasági életter keresése is jogosult és gyakorlati. Hatalom és élni akarás, ennek a két erőhatásnak feszültsége rendíti meg jelenleg világrészünk alapjait.

Statisztikát tanításunkban a népi és gazdasági viszonyok világosabbá tételére alkalmazunk. Ha nem az adatok tömegére, hanem csak azok jellegzetességére törekszünk, úgy azok a tárgyalt hely jellemző vonásai lesznek. Nagyon hasznos az egyes nemzetek szellemi és gazdasági munkateljesítményeinek összevetése figurális rajzokkal.

Ázsia és Amerika tárgyalásánál a nagyméretűség elképzeléséhez szoktassuk növendékeinket. Hogy Ázsia ősi kultúrája sok ezer éve fennmaradt, abban a földrajzi körülményeknek is része van, mert ahol ezek megváltoztak, ott a kultúra elsovadt, kihalt (romvárosok). Az európai kultúra alapjai Elő-Ázsián át jutottak el világrészünkre, a turáni síkság pedig a magyarság ősi bölcsője. Hasznos a velük való foglalkozás. Az ázsiai ősi művelődési központokkal szemben

áll Japán kettőssége: ősi világszemlélete és rugalmas technikai fejlődése.

Afrika trópusi tájai a gyarmati nyersanyag-termékek magas százalékát szolgáltatják Európa iparának. Itt alkalom nyílik arra, hogy a világgazdasági törekvéseket szembeállítsuk a nemzeti önállósággal.

Amerikával kapcsolatban felhívhatjuk a figyelmet a nagyarányú gépesítés következményeire. A gépkorszak egyoldalúvá teszi az embert. A testi erő kifejtést az emberi ésszel megkötött természeti erő helyettesíti. Ahol azt már túlzásba viszik, az embertömegeket megfosztják alkotóképzeletüktől, teremtő erejüktől. A kézműves mechanikai eszközévé lesz a gépek futószalagjának. Gőz, gáz, villany felváltják a testi erőt. A valóságtól való nagyobb és nagyobb eltávolodás a munkanélküliséghez vezet. A tökegyűjtés hajszája kiöli az eszményt, a derűt az emberi lélekből. A gondolkodás az anyagiasság színvonalára süllyed.

Ausztrália az ember földrajzi tudással megalapozott gyakorlati érzékét tárja elénk. Egy század leforgása alatt világvárosok emelkedtek a sivatag szélén. A sivatag egyes részét vízzel tudták ellátni. Európai szemünknek szinte felfoghatatlan tömegű állatállományt tenyésztettek ott. A sarkvidék bemutatása pedig egyes emberek törhetetlen, emberfeletti tudománysozomjától hajtott gyakorlati erő kifejtésre tanít. A sarkkutatók hőstettei örök emléket állítanak maguknak a szépért és nagy dolgokért lelkesedő ifjúság szívében.

A honismertetés alapelvei az eddig elmondottakból következnek. Nevelő gondolatait ezekben vázolom: emelkedett politikai látással, társadalmi szemlélettel, szociális népszerűtellel, magabizó szellemi és gazdasági munkával, kötelességtudó felelősségérzettel a szentistváni Magyarország felépítésé. Az európai hivatás betöltése tárgyilagos országképet kíván. Előhaladásunk minden szála bekapcsolódik világrészünk és a távoli világ életébe. Meg kell a tanulónak érteni, hogy a világszemlélet gyakorlati szükségessége még nem nemzetköziség.

A hazai viszonyok mérlegelése a közelebbi és távolabbi területekkel értékkiteleteket támaszt, kifejleszti a cselekvő nemzeti öntudatot. Nemcsak mi értékeljük magunkat, a világ is észrevesz bennünket. Önbizalmunkat növeli hatalmas szövetségeseinknek az egész világ előtt tett nyilatkozata: a magyar faj értelmes, hű és vitéz katonanép. Vajjon kelet és nyugat határán megfelelt-e a magyar nép azoknak a kívánalmaknak, melyeket a földrajzi adottságok eléje állítottak? Megmaradt-e eredetisége, keleti származása és nyugati kereszténysége mellett? Mindezekre a kérdésekre a nép megismerése felel. A néprajzban ne kiragadott érdekességeket tanítsunk, hanem gyakorlati alapon ismertessük a települési formákat, népi gazdasági munkamódokat, különleges magyar iparágakat és népünk szellemének művészi színes megnyilatkozásait. Esméltessük rá tanulóinkat arra, hogy a magyar földműves ezer éve törli verejtékező a hazai rögöt és járja a barázdát. A legtöbb leendő tanító előtt ismeretlen terület a tanyavilág. Városi embernek ritkán van érzéke az itt élő

társtalan emberek komor problémái iránt. Pedig éppen a tanító hivatása a szélesebb néprétegek megértése, vezetése és gondozása. A tanítónőképzők feladatait *A falukérdés problémái a fővárosi tanítónőképző-intézetekben* c. cikkemben, megjelent folyóiratunk 1934. okt.—nov. számában, már részletesen kifejtettem.

A magyar dolgozó tömegek nehéz élete és munkája megismerése a társadalmi szemlélet kialakításához segít. A tájegységek összefoglalásánál a politikai nevelés céljából azok geopolitikai értékét is tanulmányoztassuk s ezzel egyben a terület helytörténeti multját is felelevenítjük.

A történeti Magyarországot tanítjuk. A gyakorlati élet kívánalmának teszünk azonban eleget, ha a csonkaország mostani valóságos képét is kialakítjuk.

A líceumra vonatkozó átmeneti intézkedések az V. évfolyamon Magyarország áttekintő összefoglalását és a lakóhelyismertetést rendelik el heti 2 órában. Bár a líceumi földrajztanításnál a tanítóképzés fontos célját soha nem felejtethetjük el, mégis itt majd különös tekintettel kell ügyelnünk az elemi iskolai tananyag feldolgozására is.

A lakóhelyismertetés anyagának gyakorlati vonatkozásait részletesen ismerteti már csak azért sem kell, mert annak módszerét csakis gyakorlati módon taníthatjuk. Az csak gyakorlatiassággal és nem tankönyvszerűen sajátítható el. Ezért kell minden alkalmat megragadnunk, hogy a kirándulásokon a tanulók átélésen alapuló benyomásokat, megfigyeléseket, tapasztalatokat, szemléleteket gyűjtsenek. A tantermi órák anyagát a feljegyzések megbeszélése és kiegészítése adja. A líceumi tanterv kifejezetten a szülőföld tanítására nem ad utasítást, de a két év földrajzi anyagának feldolgozása közben bő anyagot gyűjthetnek növendékeink. A környéki kirándulások állandó szemléletet nyújtottak a módszeres feldolgozáshoz. Intézetünk lakóhelyismeret- és tanmenetfeldolgozását folyóiratunk 1936-ban megjelent 5. számában részletesen ismertettem.

IV. Taneszközök. A növendékek gyakorlati munkái. — A csillagászati anyagnál az indukciós gömböt használjuk, míg a leíró földrajznál a helymeghatározásoknál a rendes méretű földgömböket. A valóságnak csak kis töredéke esik megfigyelésünk körébe. A hely földrajzi viszonyait jobban megértjük, ha a gömbfelületről indulunk ki, mintha a sík térképfelületről.

A tárgyalképzés a térképlapon igen nehéz. A térképolvasást lehetőleg addig gyakoroljuk, míg a növendék a térképelek színezése és szintvonalazása helyett a tájat látja. A melléktérképek igen alkalmasak az összefoglalásoknál. Igen szeretik a növendékek a filmekben gyakran a táj elhatárolásánál használt élőterképet. Az alaprajz megértésére igen jók a madártávlati és légi felvételek.

A rajz lehet fogalomalkotó tárgyrajz, illusztráló rajz vagy térképvázlat. Utóbbinak visszaadó jellege növeli a tanuló megfigyelő és összehasonlító képességét. Jellegzetes vonalvezetés kiemeli a térképből a tipikus elemeket. Németországban az országhatárt sok helyen kartonlapból kivágott kész formákkal rajzoltatják időnyerés és

pontosság céljából. A vázlatrajzkészítés megkönnyítésére használják az arányosítást, a mértani formákat, pl. Magyarországot felkörből kialakítva és a normálvonalakat.

Dr. *Simonyi* Kálmánné gyakorlóisk. tanítónő iskolájában feltűnő eredményeket ér el arányosítási eljárásával, melyet a gyakorlati tanításoknál is sikerrel alkalmazhatunk. Alábbiakban átadom neki a szót: „A Magyarországról készülő földrajzi vázlatrajzok készítéséhez igen alkalmas arányosítási alapul kínálkozik például a Tisza-Duna átlagosan 100 km-es távolságra. Érdekes tapasztalatokat fog szerezni, ki ezt a távolságot körzöbe veszi s aránykereső útra indul vele a térképen. Felfedező útján fixpontokat talál, amelyeket segítővonalal köthet össze s így még az elemi iskolás növendékek számára is meglepő könnyűvé teszi egész elfogadható arányú térképvázlatok rajzolását. Természetesen a rajzok vázlatjellegét állandóan hangsúlyozni kell.

Mivel a honismertetés mindig a lakóhelytől indul ki, innét kell kiindulnia a térképvázlatnak is. Tehát tájak szerint kell a tanítónak fáradsággal és jó ötletekkel fixpontokat, segítő vonalakat keresni a térképen, hogy a lakóhelyet magábafoglaló tájakhoz a szomszédos és távolabbi tájakat hozzáillesztve, az év folyamán kialakíthassa az országról készülő térképvázlatot. Akik a Duna vonalához közel laknak, egészen könnyű dolguk lesz, mert a Duna váci kanyarulattól a legkönnyebb az indulás ezzel az arányalappal, de láttam már Marosvásárhelyről indított ilyen arányú, egészen jó térképvázlatokat is. Ha a növendékek rájönnek ennek a munkának az ízére, ők maguk keresnek újabb fixpontokat és segítő vonalakat s ez különös öröm a számukra.

Talán néhány példát. A váci kanyarulattól a Duna keletre fordulásáig 3 ilyen „egység” a távolság. (Mivel egy „egység” 100 km-t jelent, a növendék azt is tudja, hogy ez kb. 300 km-es távolság.) — A Szegedtől keletre húzott vízszintes segítővonalra nem egészen öt egységet mérünk s megtaláljuk az ország legkeletibb pontját. — Szolnoktól északra majdnem pontosan két egység a Királyhegy. Ez a fixpont a Felvidék folyóinak a rajzolásához feltétlenül szükséges. Nem érdektelen pl. az sem, hogy a csapi Tisza-kanyarulattól pontosan délre van a Klisszur kb. 4 és fél egységnyi távolságra. — A váci kanyarulattól majdnem pontosan két egység az *Osszus*.

Az érdeklődő kartársak térképvázlatomon megtalálják ezeket a segítő vonalakat s elképzelve, hogyan épül fel a tájegységek vázlatrajzából az egész országról készült térképvázlat. Gondoljanak arra, mit jelent ez a térképvázolási mód, mondjuk, a tanyai falusi tanító számára, akinek növendékeinél csak elvéve akad térkép.”

A metszetrajzok szemléletesek, ha azonban a kiemelkedést fokozzuk, nem adnak valóságos képet. A tanultak összefoglaló áttekintésére diagrammokat, a megfigyelések törvényszerűségeinek kimutatására pedig grafikonokat készítünk. Természetesen mindenki saját megfigyelésit dolgozza fel.

Hogy a kép, fénykép, vetítés, film, rádió és újságcikkek a taní-

tásban milyen nagy gyakorlati értékek, azt mindnyájan tapasztalattól tudjuk.

Egy jó és a mi céljainknak megfelelő földrajzi olvasókönyv hiányát is sokszor érezhetjük a tanításban. Az érdekes ifjúsági földrajzi munkáknak is nagy hasznát vehetnénk, különösen ha azok több példányban állanának rendelkezésünkre.

Gyakorlatiasság szempontjából véglegesen állást kellene foglalnunk arra nézve, hogy az idegen helyneveket a növendékek hogyan ejtsék ki. Az angol és olasz kiejtés ma már a líceumokban nem lenne nagy megterhelés, hiszen angol vagy olasz nyelvet minden intézetben tanulhatnak a növendékek. Tanítói hivatás szempontjából természetesen a kérdés egész más megvilágítást nyer.

A kirándulás fontosságát már érintettem, még csak azt emelem ki, hogy minden kirándulásnál valamilyen megoldható kérdést vetünk fel és a növendékcsoportok a probléma egy-egy részét dolgozzák fel önállóan, majd kiránduló naplójukba bejegyzik.

Igen gyümölcsözően járulhatna hozzá tárgyunk élethű tanításához az, ha a kezdő tanárok legalább az első öt évben nyáron ingyenes vasúti igazolvánnyal vagy földrajzi ösztöndíjjal hazánk egyes tájait, esetleg Európa egyes országait bejárhatnák. A látott és átélt tájak tanítása valóságérzetet kelt a tanulóban és olyan élményt ad neki, amelyet a legjobb útleírás elolvasásával sem érhetünk el.

Az órán tanult anyag vázlatát néhány mondatban a táblára írom. Ezt és az előforduló táblarajzokat a növendékek az Eredménytárba rögzítik.

A menetrend gyakorlására és a kirándulás vezetésének megtanulására a tanulók igen sikerült kirándulási tervezeteket készítenek. Évekig a legjobban elkészített kirándulási tervezeteket végre is hajtottuk. Így készítettük elő két alföldi és három dunántúli kirándulásunkat. Tanulók állítják össze a 3—4 napos utazás egész programját, kiszámítják a bejárandó út hosszát kilométerekben, megállapítják költségeit, valamint az ellátás kiadásait.

Az első évben külföldi képeket, térképeket, újságcikkek vonatkozó részeit, külföldi bélyegeket; a második évben magyar vonatkozású földrajzi gyűjteményt készítenek. A gyűjtemény elkészítése sem szellemi, sem anyagi megterhelést nem jelent. Minél egyszerűbb eszközökkel készül, annál önállóbb. A gyűjtésre pedig egy-egy év áll rendelkezésre. Az utazási irodák a legnagyobb előékenységgel ajándékozzák meg növendékeinket képes hirdetésekkel.

Végül az öt évi földrajzi gyűjtő, megfigyelő és néha valóságos kutató munkájuk eredményét igazolják tanulóink szabadon választott és megbeszélés alapján feldolgozott közszélmertetései.

A fentiekben bátor voltam a földrajztanítás gyakorlatiasságával kapcsolatos elgondolásaimat elmondani. A kérdést nem meríthetem ki, még igen sok gondolatom lenne e tétellel kapcsolatban. A jelen súlyos gazdasági viszonyok halasztást követelnek. Érdekes lenne az általános és leíró földrajz néhány tipikus tanítási tételét és gyakorlati szempontból feldolgozni.

Fáradozásom eredményét abban látnám, ha fenti gondolataimmal is tovább vihetném egy lépéssel a magyar tanítóképzés nemes munkáját.

Irodalom.

Tantervek és Utasítások.

Kendoff Károly: *Földrajzoktatás a cselekvő iskolában*. Szeged 1934.

Udvarhelyi Károly: *Európa földrajza az iskolában*. Szeged. 1940.

Paul Knospe: *Neue Ziele und Wege des erdkundlichen Unterrichts*. 1925. Langensalza.

Prof. Dr. Paul Wagner: *Methodik des erdkundlichen Unterrichts*. Leipzig, 1919.

Alfred Hettner: *Die Geographie, ihre Geschichte, ihr Wesen und ihre Methoden*. Breslau. 1927.

B. Braun Angela.

A mennyiségtani írásbeli képesítő-vizsgálati tételtek kiválasztásáról.

Szaktanári működésünkben legszélesebbkörű bírálatnak írásbeli képesítő-vizsgálati teteleink vannak kitéve. Csak a teteleket kitűző kartársak tudják, mennyi szempont figyelembevételével születnek azok meg. Ha különbözők a szempontok, szükség van megalkuvásra. A megalkuvás mértéke egyénenként változó. Könnyen lehetséges, hogy a készítő szaktanár és a bírálói nem lesznek egy véleményen. Szükség van arra, hogy a szaktanár körültekintéssel és a bírálatra való előrelátással is készítse a teteleket. Ugyancsak szükséges azonban az is, hogy ennek a szaktanári munkának bírálói, kivált az ellenőrző feladatú bírálók is, tájékoztatva legyenek a munka jó végzésének nehézségeiről. A képesítő teteleinket megbírálják a vizsgázó jelöltek, a vizsgáló bizottság tagjai és az évkönyvet olvasók. Úgy vélem, hasznos munkát teljesítek, ha hosszú gyűjtés, latolgatás után kialakult ezirányú gondolataimat közlöm. Az alanti egyes állításaimnak legtöbb esetben adott tárgyi alapja volt.

Melyek is hát azok a szempontok, amelyeket a mennyiségtani írásbeli tételtek adásakor ki kell elégítenünk? A tanítóképzés céljából olyannak kell lenni, hogy megítélhető legyen a feladatok megoldása alapján a jelölt mennyiségtani tárgyi felkészültsége és mennyiségi gondolkozási készsége. A vizsgázók szempontjából szükséges, hogy a kijelölt 2—2 feladat közül 1—1 könnyebb legyen, ne ijessze meg őket, ne legyen nagyon munkás, érdeklődésüket felkeltse, mégis oldottak legyen meg hasonló feladatot, fogalmazása világos, egyszerű legyen. A vizsgáztatás szempontjából rövid szövegezésűnek és olyannak kell lenni, hogy sokféle megoldási módját könnyen megtalálják. A vizsgálat eredményét hivatalosan ellenőrzők elvárják, hogy a feladatok az előírási kívánalmakon felül újszerűek, gyakor-

latiasak, alkalmoszerűek, helyi jellegűek, időszerűek, ötletesek és sokoldalúak legyenek. Viszont elítélik az elavult, iskolás, példatárszerű, megszokott, merev megoldási menetű, száraz, csak alaki képzést nyújtó feladatokat. A tanár szaktanári önérzete szempontjából az előbbieken felül kellő színvonalon mozgónak kell lennie a feladatoknak. Sok más iskolafajban működő szaktanár a tanítóképző munkásságát az évkönyvekben közölt feladatokon keresztül ítéli meg. A szaktanárnak olyan feladatokat kell adnia, melyeknek megoldása során ne kerüljön ötési munkája ferde megítélésbe: sikerüljön az elért eredményt jól bemutatni. Ezeknek a szempontoknak ki-elégítésére irányuló gondolataimat az alábbiakban ismertetem.

Mivel a kényelmesebb megélhetés megszerzéséért és biztosításáért az egyének mindinkább ügyesebbnek, leleményesebbnek kell lennie, azt, aki a nagy tömegeket erre fogja nevelni, ilyen irányban is nevelni kell. Az élet mennyiségi viszonyai elképzelhetetlenül változatos, tág teret nyújtanak a leleményesség kifejlésére. Éppen ezért a feltétlenül szükséges tárgyi ismeretek megszerzésével mellett a mennyiségtan tanításában az a fő célom, hogy a jelöltek önállóságra szoktassam. Mert ha önálló akar és tud lenni, fejlődik a leleményességben, ami jedig képesíti őt arra, hogy mindenféle helyzetben megállja a helyét.

A leleményességre való nevelésnek nem felelnek meg kielégítő mértékben a feladat-megoldások. A tanuló önállóságának, kezdeményező tehetségének igen szűk teret nyújtanak a tankönyvek feladatai, éppen mert lezártak, mert kötöttek. Az élet nem fogalmazza meg a kérdéseket, nem mutatja meg a megoldás menetét. A szokásos feladatokban a pontosan elhatároló kérdés mellett felsoroljuk az adatokat is, amelyek útjelzői a megoldásnak. Az élet a mennyiségi problémákat tisztázatlanul adja. Legtöbbször fejtörésbe kerül a kérdés tisztázása. A kérdés megvillanása pillanatában kezdjük meglátni a megoldást. Ezután következik a megoldás útjának megállapítása: a probléma feladattá szövegezése. Nézetem szerint csak a kezdő fokon alkalmazandók a megfogalmazott feladatok.

A mennyiségtani magasabbfokú oktatás kétféle úton haladhat előre. *a)* Mind több és több tárgyismeretet, számolási készséget megkövetelő feladatokat nyújt. (Középiskola, egyetem.) *b)* Vagy pedig megáll a tárgyi ismeretek egy bizonyos alacsonyabb fokán, de előkészít valami foglalkozásra, tehát életre nevel. (Szakképzés, pl. tanítóképzés.)

A tanítóképző életnevelésének eszköze az általános irányú iskolák feladatmegoldása helyett a több önállóságra kényszerítő probléma-megfejtés. Ez azt jelenti, hogy a jelöltetkre hagyjuk nemcsak a szükséges adatok összeválogatását és azok nagyságának önálló megállapítását, de még a probléma mennyiségi kérdésének ki-hámozását és a megfogalmazását is.

Az önállóságra való nevelésnek módja a folytonos felvilágosítás, belettatás mellett fokozatosan mind öbb és több önállóságot követelő problémák megoldása elé állítás. Az V. év végén legyenek termé-

szetesek a jelöltek előtt a következő kérdések: Mennyibe kerül a tanterem padlójának kicserélése? Ő maga dönti el, mivel lehet burkolni, mekkora, mi kell hozzá, méretek, mennyibe kerül? Mennyit fogyaszt rádiónk? Villanyórán figyelni, hányat fordul a tárcsa bizonyos ideig. Hány hW-óra a fogyasztás, egységár, ár? Érdemes-e otthon tölteni akkumulátorunkat? Mennyi energiát képviselhet falunk folyóvize? Miért fűtsünk szénnel? A nedves tüzelőanyaggal való fűtés mekkora veszteség? Mennyibe kerülne nyári 4-napos körútam? Mennyit kereshetett szabóm a ruhámon? Mennyit ér a leendő nyugdíjam? Lakbérem lekötésével kapható összegből vehetek-e családi házat? Kifizető-e szikes földünk javítása? (Hasonló problémák lapunk 1938. évi júniusi számában közölt cikkemből nagy számmal vehetők.)

A jelölt utolsó érdemjegyének megállapítására szolgáló írásbeli vizsga-rendszer a fenti célkitűzésem megvalósulásának elbírálása szempontjából nem mondható előnyösnek. Igen nehéz olyan feladatokat szerkeszteni, amelyek a gyakorlati életben szükséges leleményesség felmutatására alkalmasak. Hiszen ahhoz probléma-felvetődés kellene, amihez a jelöltnek önállóan kellene adatokat gyűjtenie. Lehetetlenné teszi ezt a vizsgálat zárthelyi volta. (Azok a törekvések, hogy az önálló adatgyűjtés is zárthelyen megtörténhessék, viszont egyéb követelményeknek szólnak ellent. Pl. Mindenki kap valamiféle testet s azon mér, majd feldolgozza az adatait. Az önállóság megvizsgálására ugyan alkalmas e példa, de mint alább részletesen is megokolom, sem ezekre a mérésekre, sem a számításokra a tanítónak szüksége nem lesz.) Tetszés szerinti probléma-körhöz pedig emlékezeti adatgyűjtést 19 éves fiatalembertől várni nem szabad. Nagy közéleti ismeret szükséges ahhoz, hogy valaki vegyes-tárgyú problémákat, kérdés, olvasás, mérés nélkül meg tudjon oldani.

Mik legyenek azok a problémakörök, amiket a tanítójelöltnek érdemes feltenni?

Az alábbi táblázatokban a lehetséges tárgykörök közül dült betűkkel szedettek azok, amelyek alkalmazását én elsőrendű fontosságúnak tartom.

A tárgykörökre összeírási szempontom nemcsak az volt, hogy egységes tervszerinti legyenek, hanem elsősorban a tanító életében leggyakrabban előforduló szerepeljenek benne. A lehetséges gyakorlati tárgykörök rendszeres áttekintése után könnyebben mondhatunk bírálatot a képesítővizsgálati írásbeli tételekre. A tételek adásakor gondolatot ébresztenek és évről-évre más és más terület kidolgoztatásával bővítjük a tételek lehetséges tárgyköreinek sorát.

A szokásos, közkézenforgó zárthelyi írásbeli tételek közül alkalmatlannak találok gyakorlati és hivatás-nevelési szempontból a következő úgynevezett gyakorlati feladatokat. Úszás-lebegési feladatok, mert ezek vízjárműveket építő mérnököknek gyakorlati feladatok. — Felületszámítási feladatok. Én nem tudok egyetlenegy olyan gyakorlati életből vett problémát sem találni, ami a tanítónak

A t a n í t ó		
egyéni	iskolai	társas
életének mennyiségi problémái, illetőleg azok mennyiségtani fejezetei.		
<p><i>Fizetése: Százalék</i> <i>Kamat</i> Sorok <i>Vásárlásai:</i> <i>Számadásai:</i> Pénztárkönyv Számla Nyugta Illeték <i>Melléklfoglalkozása:</i> Kertészet Gazdaság Kézműipar Utazásai: Valuta Takaréknak Váltó Pénzfolyam Menetrend Vám Biztosítás: Kamat Kamatoskamat Valószínűség Örökösödés: Arány Értékpapír Deviza Tőzsde Megélhetése: Takaréknak Váltó Szövetkezetek számvitele. Lelkinyugalma: Megélhetési stat. Részletfizetés Szórakozása: Fényképezés Motor Kártya Matematikai gondolatai</p>	<p>Beiskolázás: Anyakönyvi statisztika Beiratk. díjak kezelése Elhelyezés: Terület-szükséglet Tér Mulasztás: Mulasztási statisztika Százalék Tanítás: Vizsgálat: Eredmény statisztika Árvák gyámja: Záloglevél Értékpapír <i>Felszerelés:</i> Árajánlat Rendelés Számla, nyugta Árkalkuláció Keresk. ismeretek Eszközkészítés</p>	<p>Feleletet kell adnia a következő kérdésekre: Természettaniak: Mozgás Rezgésszám Súlytömeg, erő Gépek, teljesítmény Fényerősség Lencsék Hőmérséklet Tüzelőanyagok Vill. energia Vegytaniak: Keverék Elegy, ötvözet Természetrajz, egészségügyiak: <i>Tápérték</i> Csillagászatiak: Nagy távolságok Keringési idő Földrajziak <i>Térképezés</i> Magasságmérés Időjárási adatok Statisztika Szociológiaiak: <i>Megélhetés</i> <i>Munkabér</i> <i>Árindex</i> <i>Agrárrolló</i> <i>Áralakulás</i> <i>Népességi mozgalom</i> <i>Egészségügyi kérd.</i> <i>Termelési statiszt.</i> <i>Árutorgalom</i></p>

szükségessé tenné a gúla, hanger, kúp, csonkagúla, csonkakúp, gömb-részek felületének kiszámítását.

A z i s k o l a		
multjával	jelenével	jövőjével
kapcsolatos mennyiségi problémák, illetőleg azok mennyiségtani fejezetei		
Épület udvara: <i>Alaprajz</i> <i>Terület</i> <i>Térképezés</i> Értékelés Zárszámadatai: <i>Leltára:</i> Mérés Méret Összesítés Szaporulat Apadás Értékelés Ár-átszámítás	Fenntartás: <i>Fűtés</i> <i>Világítás</i> Kéményseprés Vízellátás <i>Karbantartás</i> Szenny eltávolítás Tisztogatás, javítás: Munka, munkabér Árkalkuláció <i>Kereskedelmi áru ism.</i> Számvitel: Pénzkezelés Látogatottsága <i>Adatszolgáltatás:</i> Felsőbbségnek Községnek Statisztikai hív.-nak Közegészségügyi köz. Népgondozónak	Költségvetés Üzenterv <i>Építkezés</i> Felszerelés

Egyszerű ember szempontjából nem gyakorlati a háromszög területének kiszámítása sem. Ugyanígy az érme számítások, a nemesfémek ötvényszámítása, a bruttó, nettó, tara számításai %-os alapon, a középhatáridő, középlejártat, a tőke, kamatláb, idő, kulcsszám és kamatszám számítása a kamaiból, a legnagyobb közös osztó, a legkisebb közös többszörös, értékpapírszámítások, szabályos testek számításai szintén nem gyakorlati problémák.

Az előbbieket a tanító szempontjából nem gyakorlati feladatok. Nem szükséges még elméleti feladatoknak sem választani őket, mert nem újszerűek.

Ha most már az általános utasítások, személyes fennhatósági utasítások és saját meggyőződésünk alapján a mennyiségtani írásbeli tételekül gyakorlati feladatokat kell kitűznünk, akkor a gyakorlatiasságra, öntevékenységre való szoktatásnak már az I. osztálytól kezdve meg kell történnie. Az V. osztályban pedig feltétlenül elő kell fordulni mindazoknak a problémáknak, amelyeket írásbeli tételekül kitűzni alkalmasnak ítélünk. A tanmenet megkészítésében meg kell alkudnunk a lehető két rendszer (a redukált mennyiségtani ismeretek rendszere és a tárgykörök előadott rendszere) alkalmazási sorrendjében és terjedelmében. Tapasztalásom alapján állítom, hogy a gyakorlatiasság következetes keresztülvitele érdekében szükséges redukció szégyenletesen kicsiny tananyagot engedne meg. Mindenki

A g y e r m e k			
egyéni és pajtási	családi	közszégi	állami
jelenlegi és leendő mennyiségi problémái, illetőleg azok meg- fejtésekor előkerülő mennyiség-tani fejezetek.			
Osztozkodás:	Kereskedőnél, postán	Adók	Adók
Egész és rész	Iparosnál:	Építésügy	Költség-
Alapműveletek	<i>Burkoló munka</i>	Ütügy	vetés
Összehasonlítás	<i>Falépítés</i>	<i>Közmunka</i>	Közegész-
Becslés	<i>Acmunka</i>	<i>Munkaalka-</i>	ségügy
Arány	Gazdánál:	<i>lom</i>	Népmoz-
Csere:	<i>Termelési adatok</i>	Munkabér	galom
Összehasonlítás	<i>Munkabérek</i>	Közszégi szám-	
Becslés	<i>Terméshozam</i>	vit.	
Méretegetés	<i>Termésértékesítés</i>	Jótékonyági	
Pénz	Étkezés:	int.	
Nyerészkedés:	<i>Világítás</i>	Értékelés	
Különbség	<i>Fűtés</i>	<i>Közös vállalk.</i>	
Arány	Időjárás		
Mérték:	Megélhetés		
Méret	Időszámítás (életkor		
Elhelyezés	szám. házasság, te-		
Arány	mető, szünet)		
	Bérlet, kölcsön		

tudja azt, hogy a gyakorlatiasságra való nevelés sok időt kíván, mert többször kíván egyéni oktatást. Ennek pedig az a következménye, hogy jelöltjeink a számolási készségben nem lesznek olyan jártasak. Legkirívóbb lesz azonban az eltérés a régi rendszertől abban, hogy gyakorlati problémákat nyújtó feladataink sokkal nívótlanabbak lesznek az eddigieknél. Ha ez ismertté, szokássá, rendszerré válik, ha tudják azok, akik később olvassák a feladatokat, akkor a szaktanár önérzete nem szenved csorbát. Ha azonban csak páran alkalmazzák, ha nem közismert, akkor a sokszor jogtalan le-kicsinyléstől a szaktanár meg sem védheti magát. A tanítóképzés érdekében és általános nevelési szempontból is át kell alakulnia mennyiség-tani tanításunknak. Mégpedig mindinkább gyakorlativá. Ez magával hozza azt, hogy a tárgyi ismeretből adunk kevesebbet. Az átmeneti időszakban a szaktanárnak tehát el kell néznie azt, hogy az egyszerű problémászerű feladatok mellett jobb tanulóknak szánt szép elméleti feladatot is adjon.

Az írásbeli tételek szerkesztésének általános szempontjait röviden a következőkben foglalhatnám össze:

1. A feladat nem alkalmas a gyakorlatiasság elbírálására.
2. Megkülönböztetendő az úgynevezett gyakorlati feladat az életből vett és egy bizonyos szakra nevelő problémától.
3. Nem minden általános gyakorlati probléma felel meg a tanítóképzésben is.

4. Nem lehet a tanítójelölt a változatos mennyiségi probléma-halmaz minden részletében otthonos. Fontos a kiválogatás és annak megismertetése.

5. Nem lehet a tananyagot annyira redukálni, hogy az önállóságra való szoktatást következetesen keresztülvihelessük.

6. Szükség van az ideális eszméket ápoló, teljesen elméleti feladatokra is.

7. Mivel önállóságra akarnak nevelni, példát is kell mutatni azzal, hogy önállóbb, újszerűbb feladatokat adunk. Ne vegyük a tételeket példatárakból!

8. A szaktanárok önérzete megóvása érdekében közkinccsé kell tenni azt az ismeretet, hogy tudományos szempontból a probléma-szerű feladatok természetszerűen alacsonyabb színvonalúak.

9. Négy könnyebb, négy nehezebb feladat nyújtandó be.

10. Röviden fogalmazzuk meg, hogy ne izgassuk a jelöltek hosszantartó táblai felírással.

11. Gyakorlati megoldások azok is, ha a feladat képét pontosan megszerkesztjük és az eredményt mérés alapján határozzuk meg.

12. Ne szerepeljenek olyan feladatok, melyek nehezen megjegyvezhető képletekkel oldhatók csak meg.

13. Évről-évre változtassuk a tételek mennyiségtani tárgyát és azok tárgykörét azért, mert az évkönyvek közlései az alsóbb éve-seket munkára serkentik.

14. Ne legyenek a feladatok munkások. Ne különleges, nehezen kitalálható ötlettel megoldhatók.

15. Válasszuk 1—2 tétel tárgykörét folyó intézeti, helyi nagy eseményekből.

16. Gyűjtsék a szaktanárok az évről-évre előterjesztett tételek másolatait.

17. Legyenek meg már a félév táján a kitűzendő tételek.

18. A tételek sokféle módon legyenek megoldhatók. Ne idegenkedjünk bármilyen gyakorlati megoldástól, tehát lehessenek szerkesztéssel, grafikonnal, méréssel történő eredmény-kihozási módok is.

Csekő Árpád.

EGYESÜLETI ÉLET.

Jegyzőkönyv-kiegészítések. — Folyóiratunk f. é. januári számában az 1941. nov. 17-éről közölt elnökségi ülés jegyzőkönyvének 2. pontjában a második bekezdés első mondata: Az elnökség örömmel veszi fel a jelentkező kartársakat — a következőkkel egészül ki —: azokkal együtt, akik a legutóbbi (március 10-i) elnökségi ülés után jelentkeztek felvételre. Ezek a következők: Bánhidi Ödön (Pápa); Földi Sándor és Szentiványi Gyula (Esztergom); Kiss János, Papné Varga Ilona, Wildt Erzsébet, Puska Piroška, Dirmayer Marian, Juricskay Irma, Szepes Berta, Lukács László, Antoni Mária és Z. Vadas Klára (Nagyvárad); Koncz Lajos, Bene József, Birta Imre és Kiss Elek (Marosvásárhely); Kristóf Sarolta, Kostyák Imre, Buttinger Rozália, Bíró Mózesné, dr. Váczy Mar-

git, Mihalikné Gyulay Irén és Tapodi Ilona (Kolozsvár); Kerny Jolán (Munkács); Váróné Csató Gabriella, Boerné Léber Margit, Csató Jolán, Haáz Rezső, Seprődi Ilona, Szabó Judit, Weress Margit és Vicsay Ibolya (Székelyudvarhely). — Az elnök felhívására belépett új tagok (24) a következők: Macskássy Zoltán, Bertalan Lázár és Balázs Zsigmond (Székelykeresztúr); Simon József, Darázs Erzsébet, Brosch Edit, Fonay Tibor és Árkossy Sándor (Kolozsvár); Vizer Mária, L'Auné Emma Mária, Dobi Judit Irén és Petres Kálmán (Gyergyószentmiklós); Mátyás Ferenc és Asztalos Imre (Marosvásárhely); Schwab Trángolt (Szászrégen); Kegyes Klára (Nagyvárad); Sturck Emil és Ferencz József (Csikszereda); Obert M. Alojzia (Szatmárnémeti); dr. Lévay Lajos, Kovács Ferenc és Gecsó Margit (Székelyudvarhely). Irgalmas Nővérek tantestülete Gyergyószentmiklós és a nagyvárad-i Szt. Orsolyarendi r. kat. tanítónőképző-int. tantestülete folyóiratunk előfizetésére jelentkezett. — Árkossy Sándor igazgatója útján már korábban kérte felvételét a Titoe-be. Az egyesület márc. 10-én tartott elnökségi ülésén (jegyzőkönyve megjelent folyóiratunk 1941-i májusi számában) fel is vette a tagok közé és így az újabb (szeptemberi) jelentkezéskor már tagja volt az egyesületnek.

Folyóiratunk f. é. februári számában az 1941. december 15-én megtartott taggyűlés jegyzőkönyvében Mesterházy Jenő előadó hozzászólásában a következő mondat: A Vasmegyei Ált. Tanítóegyesület 1928-ban; ... így egészül ki: A Vasmegyei Ált. Tanítóegyesület 1928-ban emléktáblát helyezett el a nemescsói evang. elemi isk. épületének utcai homlokzatára és így azt az épületet jelölte meg, amelyben Péterfy Sándor elemi tanulmányait végezte. Ezt a táblát azért helyezték az iskola falára, mert az a kis ház, ahol Péterfy született, egy másik ház mögött van az udvarban és nem is egészen a régi alakjában, mert a ház egy tűzvész folytán újjáépült. A Győr-városi és Győrvármegyei Ált. Tanítóegyesület 1932-ben, Nagykanizsa pedig az ősszel jelölték meg emléktáblával az iskolát, ahol Péterfy működött.

I R O D A L O M.

Dr. Szemere Samu: *Filozófiai tanulmányok*. Arany János Irodalmi és Nyomdai Műintézet Rt., Budapest, 1941. 8°. 424 l. Ara 10 P.

Hazai filozófiai irodalmunk értékes munkával gyarapodott. Dr. Szemere Samu, filozófiai irodalmunk kiváló művelője, három évtizedes munkásságának legszebb értekezéseit gyűjtötte össze e kötetben. Értekezései a filozófia alapvető kérdéseit tárgyaló, a modern filozófia reprezentatív alakjairól szóló, és két magyar gondolkodó egyéniségét jellemző esszéik csoportjába oszthatók.

Az alapvető kérdéseket a *Tudományos gondolkodás és filozófiai gondolkodás* c. tanulmány vezeti be. Ebben a filozófiai gondolkodás logikai alkatát fejti ki. A tudományos gondolkodás leír és magyaráz, ezzel szemben a filozófiai gondolkodás értelmez. Értelmezni pedig a szerző szerint annyit tesz, mint a létet bizonyos értékekkel teleologikus viszonyba hozni. Az érvényesnek tekintett értéket Szemere meghatározó vagy irányadó értéknek nevezi. Minden filozófiai rendszer ilyen érteken függ. A Windelband-Rickert-féle elméletet, amely szerint a tudományos gondolkodás értékeléstől mentes, a kultúrtudományos gondolkodás értékre vonatkoztató, a szerző kiegészíti azzal, hogy a filozófiai gondolkodás értéktől meghatározott.

Az irányadó érték a priori igazság, amelyhez a filozófiai gondolkodás igazodik. Ez különböző gondolkodóknál más és más. Ezzel lehet megmagyarázni azt, hogy a nagy gondolkodók nem építik tovább elődeik munkáját, hanem mindegyik újból veti fel a filozófia örök problémáit. A filozófia és a tudományok tehát más-más sikkban fekszenek. Szemere megállapítása alapvető fontosságú módszertani szempontból is, mert egységes elvet ad filozófiai művek interpretációja számára. Az interpretációnak világossá kell tennie a műben érvényesülő meghatározó értéket és a tárgy³ nak ehhez az értékhez való teleologikus viszonyát. Az értékek alapján a filozófiai rendszerek típológiája is megalkotható.

Az e tanulmányban kifejtett szempontokat alkalmazza a szerző a *Történetfilozófia* c. dolgozatában. A történelem a különböző történetfilozófiák szerint más és más értékeszmék megvalósulása s a szerző néhány történetfilozófia elemzésével illusztrálja a jellegzetes történet szemléleti típusokat. *Pedagógia és filozófia* c. dolgozatában, amelyet székfoglalóul olvasott fel a Magyar Paedagógiai Társaságban, a pedagógia és filozófia viszonyát vizsgálja. A pedagógiát autonóm tudománynak tartja. Ezt az autonómiáját külön értékeszméje, a műveltség eszméje adja meg. Műveltségen Kerschesteinerrel, Littel és Sprangerrel a kulturékeknek az egyéni lélekben való megvalósulását érti. A pedagógia a kultúra tudománya. A *művészet mint valóságértelmezés* c. esszé szerint a művészet a valóság értelmének konkrét, szemléletes formában való megéreztetése, szemben a filozófiai értelmezéssel, amelynek eszköze az elvont fogalom. A művész lényeglátó ember, aki a valóság mélyebb értelmét tárja fel. A művész világa tökéletesebb, mint a tapasztalati valóság. Szemere összehasonlítja a művészetet a filozófiával és a vallással és egy nagytávlatú kultúrfilozófiának körvonalait láttatja. A művészet lényegileg közelebb áll a filozófiához és a valláshoz, mint a tudományhoz.

Tanítói hivatásunkban gyümölcsöztethetjük *A tragikum* c. tanulmány eredményeit. Ez az értekezés eredetileg a Beöthy Zsolt-Emlékkönyvben jelent meg. E szerint a tragikusak a szenvedés és bukás jelenségei, de csak akkor, ha a szenvedést és bukást egy érték pusztulásának, még pedig szükségszerű pusztulásának érezzük. *Szellemesség és komikum* c. dolgozatában arra mutat rá, hogy mind a szellemesség, mind a komikum sajátlagos értékmegélések. Az első: látszólagos vétség a logika normái ellen és e látszatnak ilyenül való átlátása, a második: az értékelés játéka. A szerző ezt a felfogást különböző területekről vett példákkal meggyőzően illusztrálja. Nagyon jellemző a szerző gondolkodására, hogy noha a két dolgozatot huszonöt év választja el egymástól, a tragikum és a komikum magyarázatában egyaránt az érték mozzanatának döntő szerepet juttat. Az irodalomtörténet elmélete szempontjából tanulságos a *Shakespeare és Giordano Bruno* c. tanulmány. Tschischwitz és König német kutatókkal szemben, akik Shakespeare egyes filozófiai gondolatait Giordano Brunóból származtatják. Szemere kimutatja a Bruno-hipotézis lehetetlenségét. Egyben finom elemzését kapjuk a dolgozatban a Bruno világszemléletének.

A következő tanulmányok Descartes, Spinoza, Leibniz, Kant, Schleiermacher, Hegel, Schopenhauer, Windelband, Spengler és Bergson gondolatvilágát elemzik. A szerző mintaszerű világossággal, a lényegnek mindenütt biztos kiemelésével és a beleélésnek ritka képességével jellemzi a nagy filozófus-egyéniségeket. Egyben ráeszmélünk arra is, hogy mai szellemi életünkre mily nagy hatással voltak. Éppen ezekben az értekezésekben mutatkozik meg leginkább Szemere tanítóművészete.

Hivatali elődjéről, *Bánóczy Józsefről* a barátság és nagyrabecslés meleg érzésével rajzol arcképet a szerző. Megelevenedik előttünk Bánóczinak, a nagy tanítónak nemes alakja. Legjellemzőbb tulajdonsága a pedagógiai szeretet volt. Éles vonásokkal jellemzi e tanulmány Bánóczit, az embert, a tanítót, a tudóst és a filozófust. Kimutatja nagy szerepét a Filozófiai Írók Tára létesítésében és rámutat kiváló érdemeire a magyar filozófiai műnyelv megteremtésében. A derűs, igazi bölcs ember rajza felemelően hat ránk. Ugyancsak a melegség érzik ki az utolsó, *Alexander Bernátról* szóló tanulmányból. A szerző eleven képet ad mesterének emberi és filozófusi egyéniségéről. Ennek legmélyebb lényegét Alexander esztétikai beállítottságában látja és ebből, mint egységes principiumból magyarázza Alexander sokrétű munkásságát: a filozófiatörténeti, lélektani, esztétikai, kritikai műveiben élénk táruuló sajátos szemlélésmódot.

Szemere egybegyűjtött értekezései egységes filozófiai álláspontot tükröznek. Ezt a filozófiai álláspontot értékelméleti idealizmusnak mondhatjuk. Szemere igazi pedagógus is. A legelvontabb problémát könnyűvé tudja tenni az olvasó számára. Sőt arra is kényszeríti, hogy a problémán gondolkozzék. A mesteri felépítés, a stílus kristályossága, a nyelv választékosága, az előadás nyugalmasága és mégis elevensége nagyban hozzájárulnak, hogy belemélyedjünk e tanulmányokba, amelyek méltán sorakoznak régebbi kiváló filozófiai művei: a *Giordano Bruno* és *A jelenkori filozófia főbb irányai* meléi.

Szívesen fogja olvasni e tanulmányokat nemcsak a szakember, hanem mindenki, aki a filozófia és problémái iránt érdeklődik, ha megvan benne a Schopenhauertől metafizikai szükségletnek nevezett érdeklődés, amely a valóság mélyebb értelmezésére készíti, és ha a gondolkodás örömet jelent számára. Köszönetet érdemel a kiadócég, mely a könyv nyomdatechnikai kiválóságáról gondoskodott. *Dr. Csech Arnold.*

Dr. Símor Ferenc: *Pécs éghajlata.* I—II. A Geographia Pannonica sorozat XVI. és XXXI. kötete. Szerző kiadása. Pécs. 1935 és 1938. Összesen 284 + VIII oldal, 36 ábrával, 56 táblázattal, 1 térkép és 1 műmelléklettel. Ára 14.50 P.

Az embert körülvevő és életét nagymértékben befolyásoló szabad természet egyik leglényegesebb eleme az éghajlat, folyton változó időjárásunk állandó kerete. Senki sem lehet független lakóhelyének éghajlatától, hiszen az szabja meg nemcsak építkezésének és ruházkodásának, hanem legtöbb munkájának, elsősorban a termelésnek módját és lehetőségét. Befolyásolja az éghajlat az ember majdnem minden tevékenységét és még testi-lelki életére is rányomja bélyegét. Gondoljunk a trópusok alacsony szellemi színvonalon álló, henyelő bennszülötteire, vagy a sarkvidékek tompa agyú, szintén műveletlen s művelhetetlen népeire s hasonlítsuk össze ezeket a mérsékelt éghajlati övben élő embercsoport friss szellemével, azzal a kezdeményező és alkotó erővel, amely ezeket a világ uraivá tette. Az éghajlat túlnagy szélsőségektől mentes, de folytonos változatosságot rejtő alakja, az európai, északamerikai, japáni éghajlat alakította ki az ott élő népek rugalmas, edzett testét, lelkét, mert mérsékelt, elviselhető, de állandó munkára kényszerítette őket. Ezzel szemben a forróövek túlságos bősége az évezredes henyelésre, szellemi s akarati lustaságra szoktatta lakóit. Végül a sarkvidék dermesztő fagya s hóviharai létfenntartásért folytatandó állandó kegyetlen küzdelemre kényszerítette az ott élő népeket s ennek eredménye a pusztá fennmaradáson kívül semmi más nem lehet.

De nem kell népek és évezredek méreteiben vizsgálnunk az éghajlat döntő hatását az emberre, hiszen az egyén aránylag rövid életében is ma-

radandó hatású a lakóhely éghajlata. Más a testi és szellemi élete a nyáron a szabadban strandoló, csónakázó, télen korcsolyázó, szánkázó embernek, mint annak, akit az éghajlat ezektől a lehetőségektől megfosztott, más a világnézete a sikérdús búzából, a vitaminban gazdag gyümölcsből táplálkozó gyermeknek, mint az élelmiszerben az éghajlat mostohaasága miatt szegényebb vidékek szülőtteinek. Kinek kell leginkább tisztában lennie ezekkel a törvényszerűségekkel? A nép és a nép vezetőinek nevelésére hivatott tanítóknak s a tanítókat hivatásukra előkészítő tanároknak. Iskoláinknak az életre kell nevelniök s az élet le nem becülhető tényezője az éghajlat. Örömmel kell ezért üdvözölnünk az éghajlat kutatását és az ennek eredményeit közreadó műveket.

Dr. Símor Ferenc műve a magyar éghajlati szakirodalom egyik igen értékes alkotása. Pécs és Pécs környékének éghajlatával foglalkozik s a szerző fáradságos, alapos munkájának, gondos kutatásainak eredményeképp elének tárja ennek a városnak és vidékének jellemző éghajlati adatait.

Az I. kötet a pécsi meteorológiai megfigyelések történetének ismertetése után röviden Pécs fekvésével, a környék donborzatával és növényzetével foglalkozik, majd rátér az egyes éghajlati elemek tárgyalására. Elsőnek a légnyomás sokévi közép és szélső értékeit mutatja be a szerző, majd a hőmérséklet részletes ismertetése következik. A sokévi középértékeken kívül a szélsőségeket és gyakorisági értékeket is részletesen közli a műben található számos táblázat és a számokban mutatkozó törvényszerűségeket világosan szemléltetik a számrajzok.

A II. kötetben a levegő nedvessége, a felhőzet, napsütés, szél és csapadék kimerítő tárgyalása következik, majd az összefoglaló kép Pécs éghajlatáról. Mindkét kötetet a forrásmunkák részletes jegyzéke fejezi be.

A műben mindenütt utalásokat találunk az ország egyéb vidékeinek éghajlatára s így a pécsi adatok mindig megfelelő összehasonlításban állanak előttünk s Pécs éghajlata szépen beleilleszkedik az egész Magyarország éghajlati képébe.

A szerző elérte célját, mert Pécsről, ahol magasabb tanulmányait végezte s amelynek egyetemén később első magántanári előadásait tartotta, olyan részletes és alapos éghajlati monográfiát írt, amely páratlan az országban, mert még a Székesfehérváros éghajlatáról sem jelent meg ilyen részletes tanulmány.

Szerző művével kitűnő mintát nyújt arra, miként kell egy hely időjárás megfigyelési adatait kritikailag megvizsgálni, feldolgozni, közreadni s az adatok alapján a hely éghajlati képét megrajzolni. Tehát nem helyi jelentőségű, hanem általános érdeklődésre számot tartó munka, mely kitűnő példát szolgáltat arra, hogy tanítók, tanárok miképp kapcsolódhatnak bele tudományos és lakóhelyismereti kutatásokba.

A kiváló művet melegen ajánlhatjuk a nevelésre hivatott tanítói és tanári karnak.

A közokt. miniszter 56.289/1935. V. 2. ü. o. és 53.898/1938. V. 2. ü. o. rendeleteivel a munkát a tanítóképző-intézetek, gimnáziumok, liceumok, polgári iskolák, mezőgazdasági középiskolák tanári könyvtárainak beszerzésre ajánlotta. Megrendelhető a szerzőnél, Kolozsvár, áll. lic. és tanítóképző. Eperjes-u. 25.

Dr. Bacsó Nándor.

Dr. Balassa László: *A magyar-tanítás megújhodása felé.* (A tanítás problémái. Szerk.: Vajthó László. 24. szám.) Egyetemi Nyomda, 1941. P. 240.

A szerző munkája két tanulmányt foglal magában. *Az irodalmi remekmű a nemzetnevelés szolgálatában* c. értekezésében arra akar feleletet

adni, miképen lehet nemesen érző, elmélyedően gondolkozó és szent célokért lelkesedő ifjúságot nevelni, idővel pedig egységes nemzeti közszellemet teremteni remekíróink tanulmányozása által. Mindenekelőtt találóan mutat rá a mai irodalomtanítás legalapvetőbb hibáira. Az u. n. irodalomtörténettanítás mai formájában a legfőbb nevelői értékeket látja veszélyeztetve. Ez a rendszer hozzászoktatja a tanulót, hogy derűborúra ítélkezzék olyan munkákról, amelyeknek színét sem látta. „A nagyképűségnek és felelőtlenységnek valóságos iskolája ez, másfelől ezt a téves hiedelmet kelti a tanulóban, mintha ismerné az egész magyar irodalmat.”

Az irodalomoktatás középpontjába az „irodalmi szövegmagyarázatot” kellene beállítani, amely módszer nemcsak a magyar irodalmi oktatásnak, hanem az egész iskolai nevelő és oktató munkának páratlan értékű és hatású tényezője lehet. A remekműnek a fejtegetése éppen olyan lényege az irodalomtanításnak, mint a kísérletezés a fizikának. Az irodalomtörténeti rendszerezés közben voltaképpen tiszteletköroket írunk le az irodalmi élet fölött, olyan magasan lebegve, hogy a szegény diák alig lát valamit magából az irodalomból, viszont a szövegmagyarázat szembesíti a diákot az íróval, részesévé teszi az író vágyainak, gondolatainak, érzéseinek, egész lelki életének. Mint módszer a legideálisabb cselekedtető eljárás. Igen nagy a művelő értéke: megtanít olvasni, kozzásegít a megértés akadályainak leküzdéséhez, gyarapítja a tanuló szókészletét, csiszolja stílusát; elmeélesítő hatása szinte beláthatatlan, de rendkívüli a jellemnevelő ereje is. Hozzászoktatja a tanulót az elmélyedő, céltudatos és tervszerű szellemi munkához, felelősségtudásra nevel, s nemes szenvedéllyé teszi az igazság kutatását.

Bizonyos fokú és terjedelmű elmélet természetesen nem mellőzhető az irodalomtanításban, de ne kergesse az a tökéletes irodalmi rendszer csalóka délibábját, hanem a tökéletes jellemű, művelt magyar eszmény felé vezessen. Ne a szaktudomány érdeke lebegjen szem előtt, hanem a fejlődő emberé. Nevek, címek, tartalmak, évszámok emlézése helyett szoktasson lényeglátásra és erkölcsi állásfoglalásra.

Több alkalmat kell adnunk irodalomtanításunkban a nemzetnevelő elvek érvényesülésének. E cél szolgálataiban az eddiginél sokkal nagyobb szerepet kell juttatnunk prózaíróinknak. Föltétlenül vezető szerepet érdemelnek pl. Széchenyinek a nemzeti önnevelésre és a magyarság tökéletesedésére vonatkozó gondolatai, Zrinyi *Török Áfiumának* minden idők magyarjához szóló tanításai, Prohászka, Szekfü stb. írásai. Ha viszont ezentúl többet akarunk foglalkozni nevelő értékű olvasmányokkal, természetesen, hogy korlátoznunk kell más művek tárgyalását. Valóban nagyon ítt van már az ideje, hogy alapos rostálás alá vegyük az „irodalmi készletet” s lemondva a teljességnek különben is látszatvalóságáról, kidobáljunk mindent, ami csak fölösleges teher, s ne kínozzuk diákjainkat különösen olyan olvasmányok olvastatásával, amelyek rájuk a szellemi kény-szermunka erejével hatnak (Murányi Vénusz, Dorotya, Fanni hagyományai, Falusi nótárius). A nemzetnevelő célt megtehetjük több olvasmányra terjedő tanítási egység rendszerező elvéül, vagy éppen egy egész esztendő munkájának középpontjába állíthatunk valami nagy nevelőgondolatot (pl. a nemzeti tökéletesedés gondolatát). A nemzetnevelő elv alkalmazása természetesen nem jelent lapos és erőltetett moralizálást. A nevelőhatást nem az erkölcsi tanulságok állandó hangsúlyozása fogja biztosítani, hanem az íróval való azonosulásunk az olvasmány bemutatásakor, az író gondolataink helyes értelmezése, érzéseink való lelkesedésünk, s törekvésünk azoknak átplántálására az ifjú olvasók lelkébe. A legfőbb célunk az író

gyen, hogy előbb-utóbb minden diák szívéhez utat találjon csak 2-3 író is, aki megnevesíti életszemléletét, gazdagítja érzelmvilágát, s a nagy nemzeti célok felé irányítja gondolatait.

Másik tanulmányában azt fejtegeti Balassa László, hogyan ápolhatjuk az alkotó munka szeretetét és a tökéletességre való törekvést a fogalmazás tanításában. A fogalmazás sikerének első feltétele, hogy az ne unalomban szülessék meg, s ne jelentsen a tanulónak robotmunkát. Határozott cél felé törekvő tevékenység legyen, amely sokoldalúan tudja foglalkoztatni a cselekvő személy képességét, örömet kelt benne, s eredeti mű lét-rehozásához vezet. A dolgozatoknak három lélektani fokát különbözteti meg: 1.) kényszerdolgozat, 2.) élménydolgozat, 3.) ihletdolgozat. Legmagasabbra az emelkedik, amelynek kidolgozásakor a tanuló olyan belső kapcsolatba kerül munkájával, hogy a teremtés gyönyörét, az alkotás lázat érzi, s ebben az állapotban teljesen háttérbe szorul a kényszerűség tudata. A lélek megihletésének leghatásosabb eszközei a műalkotások és a sikerült diákfogalmazványok. Sokat kell törődnünk a tanuló alkotókedvének a fokozásával, alapos osztályismretre, s a tanulók lelkiéletébe való beilleszkedésre van szükség.

Másik nagy feladatunk: a dolgozat helyes értékelése. Tartsuk tiszteltben az írás közben bontakozó és öntudatosító egyéniséget! Méltányoljuk a jó teljesítményeket! (átlagjelesnél jobb dolgozatok kiemelése, „Aranykönyv” felfektetése, irodalmi versenyek, dicsérő megjegyzések lapszálon is, fogalmazványok felolvastatása stb). Nagyon fontos a fogalmazási és helyesírási osztályzat teljes elkülönítése. A dolgozat önállóságát is sokban biztosíthatjuk az u. n. vagylagos tételekkel, gondos előkészítéssel, a kidolgozásra fordítható idő elegendőségével stb. Sorsdöntő lehet az új osztályba kerülő tanár magatartása az első írásbeli feladat kitűzésekor és a megbeszéléskor. Ne ítélkezzünk elhamarkodottan az u. n. gyanús fogalmazványok fölött! A család elleni küzdelmet különben is egyetlen szabályba foglalhatjuk: értékeljük a diák egyéni erőfeszítését, egyszersmind tegyünk meg mindent arra, hogy ne legyen oka idegen segítséghez fordulni!

A dolgozatok folytonos csiszolgatása csodálatos eredményekhez vezethet: a tanuló hovatovább nem éri be fogalmazványai tökéletesítésével, hanem a jobbat teremtés lélekének állandó szükségletévé lesz. Így válik a fogalmazástanítás az egyén, a nemzet s a kultúra haladásának egyik igen hatékony eszközévé.

Balassa László szeme előtt a középiskolai magyar-tanítás ügye lebegett értekezései megírásakor. E két kitünő tanulmánya azonban minden iskolatípus magyar-tanára számára bőséges gondolatforrás, mely a mellett, hogy gyakorlati értékű meglátásokban gazdagít, a megvalósításokra is erősen ösztönöz.

Abkarovits Endre.

Csete Balázs: *Az iskolám az én váram.* Tanulmányok, jegyzetek. A szerző kiadása. Paulovits Imre könyvnyomdája, Bpest, 1940. 172 l.

Iskolájának huszontéves születésnapjára adta ki a szerző gondolatokban és érdekes meglátásokban gazdag könyvét. Iskolájának és iskolájával élő lélek őszinte és melegérezsű megnyilatkozásai, kinek minden gondolata az, hogy minden ténykedésével a nemzetnevelés mindennekfelett való ügyét szolgálja. Bevezető gondolatain át érezhetjük, hogy milyen lélekkel írta könyvét. Saját szavai szerint iskolája a kiröpítő fészke, iskolája a csúre, ha gyűjtögető úttjáról visszatér, iskolája a műhelye, a temploma és az élet nehézségeivel szemben a vára, egyszóval az otthona.

A könyv első részében kifejti, hogyan teszi ezt az otthont magyarrá, tehetségvédelmi és fajvédelmi múzeumává. A szerző az orosz fogságból

hazatérve újjászületett a magyar föld őseréből, a nép és a népművészet csodás, tiszta és gazdag világából. Azóta sem hagyta el azt. Minden magyar értéket gyűjt. Mindenkinek ajánlja ezt az igazi felfrissülést jelentő és kiapadhatatlan invenciákat adó ősforrást. Sok megszívlelésre méltó gondolatot vet föl, találó útmutatásokat ad, olyanokat, melyeket nemcsak a művésztanárok valósíthatnak meg természetszerűleg könnyebben, hanem minden nemzete jövőjét szíven viselő nemzetnevelő.

Az iskolai múzeum megteremtésénél beszél a cserkészzet gyűjtő munkájának használhatóságáról. Utasítást ad erre a munkára. Ezzel kapcsolatban Csepel-sziget múzeumáról és Csepel községről ír érdekesen jellemző adatokat.

Szól a nemzeti iparművészetről. Szerinte az iparművészeknek időnként egyes népművészeti vidékeken kellene élniök, hogy a nemzeti szép gyökereit szívják magukba.

A *műalkotások ismertetése* c. fejezetben különösen figyelemreméltó megjegyzései vannak, melyek, czen nevelői szempontból eléggé nem méltányolt területen, nagyon hasznosnak lehetnek az arra hivatottak kezében. Ő is, mint sokan mások, nagy jellemalakító lehetőségeket fedez fel a műalkotás-ismertetés folyamán.

Mély gondolatokat tartalmazó tanulmánya a tanári lélekről szóló. Szerinte a tanár magatartása a nemzet életerejének meghatározója.

Újszerűen fogalmazza meg a dilettantizmus kérdését is. Szerinte a műkedvelőnek hivatása van: szeretni a tudományt és művészeteket s akarni, hogy mások is szeressék azokat. Ilyenné akarja nevelni a magyar ifjúságot is, amelyet az ezermesterkedésre való hajlam amúgy is nagyon alkalmassá tesz erre.

Több tanulmány van még könyvében: *Nemzeti önismeret, szellemi honvédelem*, — *A gyermek a művészetben* — stb. címek alatt. Iskolája életének figyelemreméltó eseményeiről s tanulóinak életének érdekesen jellemző mozzanatairól ír még. Egyes tanulómunkák képeivel gazdagítja könyvét.

Változatos és tapasztalatokban gazdag élet, a dolgok lényegének látása, az emberek ismerete, a magyar faj és tulajdonságainak, valamint a magyar ifjúság szeretete; szenvedélyes lelkesedés minden iránt, ami szép s ami magyar s főleg idealizmus az, ami a sorokból felénk árad.

Kocsis Lajos.

H I R E K

A közokt. minisztérium új ügy- és személyzeti beosztása. — Február hónapban a közokt. minisztérium új beosztást kapott. Összes ügyei hat főcsoport közt osztattak szét. Ezek: az általános igazgatási, a vallásügyi, a magas művelődési, a nevelés- és oktatásügyi, a jogi és alapítványi, a honvédelmi nevelés és testnevelési főcsoport. Minden főcsoport alá több csoport tartozik s a csoportok ügyosztályokra tagolódnak. Érdeklődési körükbe a nevelés- és oktatásügyi főcsoport tartozik. Felülvizsgálója Fáy István m. kir. titkos tanácsos, államtitkár. Ez a főcsoport 1. nemzetnevelési, 2. közép- és népoktatási csoportra oszlik. Az előbbit dr. Balassa Brunó min. osztályfőnök, utóbbit dr. Kósa Kálmán min. osztályfőnök irányítja. A nemzetnevelési csoporthoz az V/1., V/2., V/3., V/4. és V. A. ügyosztályok tartoznak. Ügyosztályvezetők: dr. Bassola Zoltán min. osztálytanácsosi c. és j. felr. min. titkár (nevelési és oktatási elvi kérdések; tantervek, tankönyvek, tanszerek; az iskolafelügyelet személyi és dologi

ügyei; Orsz. Közokt. Tanács; Néptanítók Lapja); dr. *Szombathalvy* György tanügyi főtanácsos (kultur- és iskolastatisztika); dr. *Bisztray* Gyula min. osztálytanácsos (népművelési ügyek, oktatófilm); dr. *Szükováthy* Imre min. tanácsos (az iskolaegészségügy szervezése, gyógyped. intézetek, kisdedovónőképző-intézetek, Gyermeleléktani Intézet); dr. *Szalai* Béla min. osztálytan. c. és j. felr. min. titkár (a visszacsatolt területek közokt. ügyei). A közép- és népoktatási csoport ügyosztályai a VI/1. ügyosztály, ügyosztályvezető dr. *Kováts* Gyula min. osztályfőnök (gimnáziumok és gimn. internátusok dologi és nem elvi jelentőségű tanulmányi ügyei); VI/2. ügyosztály, vezetője dr. *Loczka* Alajos tanügyi főtanácsos (gazd. irányú közép- és szakiskolák); VI/3. ügyosztály, ügyosztályvezető dr. *Huszka* János min. tanácsos (líceumok és tanítóképző akadémiák, internátusok szervezése, személyi, dologi és nem elvi jelentőségű tanulmányi ügyei; nem áll ilyen intézetek és nyelvmesterképző iskolák felügyelete); VI/4. ü. o., ügyosztályvezető dr. *Damjanovich* Lajos min. tanácsos (polg. iskolák szervezése, összes ügyei); VI/5. ü. o., vezető dr. *Boreczky* Elemér min. tanácsos (a népiskolák összes ügyei); VI/6. ü. o., ügyosztályvezető dr. *Moravék* Endre min. osztálytanácsos (a hazai nemzetiségek közművelődési és isk. ügyei, a nem magyar tanítási nyelvű iskolák felügyelete). A VI/3. ügyosztályba kaptak beosztást: dr. vitéz *Eröss* Arisztid min. titkár, *Jurassa* E. Medárd min. titkár, *Dobossy* Elek tanügyi főtanácsosi c. felr. áll. ttóképző-int. igazgató, dr. *Hortobágyi* Tibor áll. ttóképző-int. tanár. Érdekes megemlíteni, hogy a közokt. minisztériumba szolgálatértelre beosztott középisk. igazgatók és tanárok száma 34, a keresk. középisk. igazgatók és tanárok száma 7, a mezőgazd. középisk. tanároké 2, a testnevelési tanároké 4, a polg. isk. tanároké 1, az iparisk. tanároké és tanítóké 3, az áll. tanítóké 9, a tanítóképző-int. igazgatóké és tanároké 4.

Új óvónőképző-intézet. — Nagyváradon püspöki rk. kisdedovónőképző-intézet létesült. A közokt. miniszter az intézet és mintaóvodája részére a nyilvánossági jogot megadta.

Magántanári képzés. — A közokt. miniszter dr. *Illyés* Endre ref. tanítóképző-int. vallástanárnak, a debreceni m. kir. Tisza István tudományegyetem ref. hittud. karán a „Lelkigondozás és egyházfelügyelzés” c. tárgykörből egyetemi magántanárrá történt képzését jóváhagyólag tudomásul vette és nevezett ebben a minőségében megerősítette.

Személyi hírek, előadások. — A Nemzeti Kultúregyesület február 2-i irodalmi és zenedélutánján dr. *Wagner* Ferenc áll. tanítóképző-int. tanár *Történelem és világnézet* címen tartott előadást. — A február 2-i rádióműsor keretében dr. *Gárdonyi* Zoltán tanítóképző-int. zenetanárnak egy énekkari és egy zenekari darabja került előadásra. — Dr. *Tóth* B. Zoltán kolozsvári áll. tanítóképző-int. tanár különnyomatban is kiadta *Ijúvezetők felismerése és kiválogatása a testnevelési órákon* című, a „Testnevelés”-ben megjelent értekezését. — *Hidy-Gyulai* Mária rk. tanítóképző-int. zenetanár február 6-án hegedűdarabokat adott elő a rádióban. — *Aradvári* Béla nyiregyházi tanárt a Vöröskereszt Egylet a vöröskeresztes mozgalom támogatásáért a vöröskeresztes diszjelvénnel tüntette ki. — A III. Nyiregyházi Népfőiskolai Tanfolyamon Lóky Károly tanár *Széchenyi eszmevilága* címen, *Csanády* Béla gazd. tanár az állattenyésztés köréből, *Lakatos* Emil gyak. isk. tanító *Társadalmi együttműködés* címen, a nyiregyházi pedagógusok körében *A nevelés tényezőiről* tartott előadást. — A Magyar Paedagógiai Társaságnak febr. hó 21-i rendes felolvasó ülésén dr. *Szakál* János tanítóképző-int. tanár tartott

Az „elemi“ iskola nevelési eredménye címen nagy érdeklődéssel kísért előadást.

Irodalmi szemle. — Váradi József: *Széchenyi nemzetiségpolitikája* (Társadalomtudomány, 24. évf. 5. sz.) — Bálint Sándor: *Szegedi tájzavak* (Nép és Nyelv, I. évf. 9. sz.) — Szemes Gábor: *A szitakötő c. film módszeres feldolgozása* (Oktatófilm Közlemények, VII. évf. 1. sz.) — Dr. Evva Gabriella: *Arányi János* (Protestáns Tanügyi Szemle, XVI. évf. 2. sz.) — Dr. Gárdonyi Zoltán: *A közének intonálása* (Evangélikus Népiskola, 48. évf. 2. sz.) — Dr. Tóth B. Zoltán: *A vezetőegység felismerése, jellemzése és kiválogatásának módszere a leventeifjúság körében* (Levente, 1941. dec. és 1942. jan. sz.) — vitéz Komárnoky Gyula: *Polyásbaba. Hőember rajzolása.* (Kisdednevelés, 67. évf. 2. sz.) — Drozdy Gyula: *Élettechnikára való nevelés* (Néptanítók Lapja, 75. évf. 3. sz.) — Dr. Jankovits Miklós: *Harmincéves a fővárosi Paedagógiai Szeminárium* (U. o.) — Dr. Tóth B. Zoltán: *A félénk gyermek* (U. o.) —

Februári taggyűlés. — Egyesületünk 5. taggyűlése febr. 16-án folyt le a III. ker. rk. kisdedóvónóképző-intézetben. Az időjárás rendkívül kedvezőtlen volt, a tagok mégis szép számban jelentek meg. A taggyűlésen Jászberényi tagtársainktól két időszakos előadás hangzott el. Az egyiket Szemes Gábor tanár tartotta *Filmes tanítás és nevelés tanítóképző-intézeteinkben; mit tehet a természettudományi tárgyú oktatófilm?* címen. A másik előadó Bognár Gyula tanár volt. Előadásában a *filmmoktatásnak a nemzeti tárgyak körében betölthető szerepét* tárgyalta. Az előadásokat filmbemutató kísérte. Az előadások élénk érdeklődést és több hozzászólást váltottak ki.

Intézeti hírek. — A Magyarországi Tanítók Eötvös-Alapja báró Eötvös József halálának évfordulója alkalmából február 2-án a Magyar Tudományos Akadémia heti üléstermében emlékünnepet rendezett. Az ünnepen az énekszámokat a XII. ker. áll. tanítóképző-intézet énekkara adta elő *Kishonti* Barna tanár vezetésével. — A Budapesti rk. Egyházközségek Balatonzamárdi Gyermeküdülőtelepe javára február 2-án a Zeneművészeti Főiskola nagytermében rendezett hangversenyen a következő intézetek működtek közre: a budapesti Szent Orsolyarendi tanítónóképző énekkara *Forrai* Irén, az esztergomi érs. leányliceum és tanítónóképző-intézet énekkara *S. László M. Consilia*, a pécsi püspöki liceum és tanítóképző énekkara *Lomoschitz Pál* vezetésével és a III. ker. rk. óvónóképző-intézet gyakorló óvodásai a IV. éves óvónőjelöltek vezetésével. — A budapesti Ranolder-intézet leányliceumának és tanítónóképző-intézetének énekkara *Csorda Romana* nővér vezényletével a rádió „Ifjúsági női Énekkarok” sorozatában február 10-én Krieger-, Sierácki-, Schein- és Kodály-darabokat adott elő.

KANSZ a nyugdíjasokért. — A Közszolgálati Alkalmazottak Nemzeti Szövetsége február elején megtartott országos elnöki bizottsági ülésén foglalkozott a legutóbbi illetményrendezéssel. Megelégedéssel állapította meg a benne rejlő szociális tartalmat. De fogvatkozásai előtt sem húnyt szemet. A bizottság elhatározta, hogy emlékirattal fordul a kormányhoz, melyben kéri, hogy a nyugdíjasok nyugdíjának megállapításánál a tényleges szolgálatban járó teljes fizetést vegyék figyelembe, a családi pótlékot pedig a tényleges alkalmazottaknak járó összegekben állapítsák meg számukra. A lakáspénzek emelését is kéri az emlékirat.

A tanítószegély kívánásai. — A Magyar Tanítóegyesületek Egyetemes Szövetségének szövetségtanácsa foglalkozott a tanítószegélyt érintő kérdésekkel. Megállapította és pontokba foglalta a tanítószegélyt egyetemének a kíván-

ságait. A kormány elé terjesztett kívánságai a következők: 1. A nyolcosztályú népiskola osztatlan nem lehet. 2. Az osztályok tanulólétszáma 40-nél több ne lehessen. Ez a létszám legyen az irányadó új állások szervezésénél is. 3. A tanító hivatalból tagja legyen a közs. képviselőtestületnek. 4. Sürgősen megszervezendők a járási tanfelügyelőségek. Iskolát csak az látogathasson, aki tanítói gyakorlatot tud felmutatni. 5. A régi helyettesek működési idejét az előléptetésnél számítsák be. 6. A tanítókat nagyobb számban vegyék át a fogalmazói karba. 7. A tanítók is kaphassák meg a tanügyi tanácsosi és tanügyi főtanácsosi címet. 8. A helyettes-tanítói állásokat szüntessék meg és minden tanító azonnal mint rendes tanító kezdje meg működését. 9. A VII. fiz. osztályba minden tanító 30 évi működés után automatikusan bejusson. 10. Az övönök számára nyissák meg a VIII. fiz. osztályt. 11. Tanyai tanító 10 évi szolgálat után helyeztessék át középiskolákkal bíró városba, ha ezt kéri és gyermeke van. 12. Városba és a főváros környékére csak többgyermekes tanítócsaládok helyeztessenek. A nem-állami városi állások után csak akkor adjanak államsegélyt, ha többgyermekes tanerőt választanak. 13. A tanítónőfelelőségekkel kapcsolatos fizetés-, lakbér- és nyugdíjkorlátozásokat szüntessék meg. Az özvegy lakbére annyi legyen, mint a férjéé. 14. Minden tanító készpénzben és közpénztárból kapja fizetését. 15. Válasszák szét a kántori és tanítói állást és javadalmat. 16. A nyugdíj összegét ne lehessen csökkenteni, ha a nyugdíjas valami más, csekély díjazással járó állást vállal. 17. Szüntessék meg a titkos minősítést! 18. Igazgatói kinevezésekbe, s az előlépésekbe politikai tényező ne szólhasson bele. 19. Az igazgatói tiszteletdíj méltányosan emeltessék fel s annak minimuma 40 P legyen. Az a nyugdíjba is beszámítandó. 20. Szüntessék meg a félévű jegy váltására jogosító arképes igazolványok térítési díját. Az érvényesítési díj egységesen 1 P legyen. 21. A világháború idején végzetek katonai szolgálata a fiz. o-ba való lépésnél is számíttassék be, az oklevél keltének napjától. 22. Szüntessék meg az ú. n. „trianoni nyugdíj-csökkentés”-t. 23. A lakbérosztályokat vizsgálják felül s a helyi viszonyoknak s a mai időknek megfelelően módosítsák. A nyugdíjas, ha városba költözik, a lakóhelyének megfelelő lakbért kapjon; ugyanígy az özvegy is. 24. Az OTBA-val kapcsolatban kívánják: a) az orvosi székhelytől távol lakók részére a fuvar megtérítését; b) a szabad orvosválasztás bevezetését; c) az orvos által felhasznált anyagok ármegettérítésének mellőzését; d) a kedvezményes gyógyszerellátást; e) a fogászati rendelés bevezetését; f) hogy a kórházat úgy a családfő, mint a családtagok annyi ideig vehessék díj-talanul igénybe, amíg egészségük helyreállítása érdekében szükséges.

Ifjúsági pályázat. — Az Országos Magyar Alkohollelenez Egyesület az ifjúság számára pályázatot hirdet e tételre: *Mit tehetünk az alkoholizmus ellen?* A 20 pengős „dr. Szöcs Elek emlékdíjat” csak budai közép- vagy középfokú iskolai tanuló nyerheti meg; I. kerületiek előnyben részesülnek. A 10 és 5 pengős díjakra minden tanuló pályázhat. Ezenkívül könyvjutalmak is lesznek. A pályaműveket az évi május 1-ig Fodor Árpád elnökhöz Klotildligetre (Pest m.) kell küldeni aláírással, az iskola és az osztály jelzésével.

Neveléstudományi előadások egyetemünkön az 1941—42. tanév második felében (zárójelben a heti órák száma): 1. A budapesti egyetem rk. hittudományi karán *Marczell Mihály*: Katechetika (2), *Kühár Flóris*: Neveléstan (2); a bölcsészeti karon *Kornis Gyula*: Kultúra és társadalom (2), Az intuición (1); br. *Brandenstein Béla*: Etika (2), Lélektani prozeminárium: parapszichológia (1, H. Schiller P. vezetésével); *Prohászka*

Lajos: A középiskola (2), A nevelés története a XIX. században (2), Pedagógiai szeminárium: Rousseau és az új iskolai mozgalom (2), Pedagógiai prosezminárium (1, Faragó László vezetésével); *Dékány István*: A társadalomfilozófia alapkérdései (4), A közgazdasági és társadalmi ismeretek tanításának módszerei (2); *Noszlopi László*: A pályalelektan problémái (1); *H. Schiller Pál*: Lélektan (2), Lélektani kísérletek: ifjúkor (1); *Gábrriel Asztrik*: A párizsi egyetem és a magyar középkor (2); *Kempelen Attila*: Bevezetés az ifjúságtanulmányba: a serdülő és felserdült kor gyakorlati lélektana (2). — 2. A m ü e g y e t e m e n *Imre Sándor*: Neveléstan, II. r. (2), Nevelésügyi megbeszélések (gyakorlati szeminárium, 2.), Neveléslelektani tanulmányok (szeminárium, 2); *Kósa Kálmán*: Vallás- és közoktatásügyi igazgatási jog (2); *Vincze Frigyes*: A középfokú szakiskolák szervezete és tanítási terve (2); *K. Varga Sándor*: Etika (2); *Csiki László*: A mezőgazdasági szakoktatásunk kialakulása, fejlődése és módszerei (2); *Szakáll Zsigmond*: A gazdasági földrajz didaktikája (1); *Nagy Sándor Kálmán*: Iparoktatásunk története 1848-tól máig (2); *F. Boda István*: A vállalkozó lélektana és nevelése (2). — 3. A d e b r e c e n i egyetem ref. hittudományi karán *Czeglédy Sándor*: Valláspedagógiai speciálkollégium (1), Valláspedagógiai szeminárium (2); a bölcsészettudományi karon *Tankó Béla*: Az erkölcs filozófiája (2); a *hínevezendő tanár*: Előadás az elméleti pedagógia köréből (3), Előadás a neveléstörténet köréből (2), Szemináriumi gyakorlatok (2); *Karácsony Sándor*: A tanító, a tanár, a professzor (2); *Balogh Béla*: Örökléstan (2), Eugenika, kül. tekintettel a magyarságra (1); *Bodnár János*: A kémia tanítása a középiskolában (2). — 4. A k o l o z s v á r i egyetemen *Várkonyi Hildebrand*: A neveléslelektan főkérdései (4), Neveléslelektani módszerek (1), Szemináriumi gyakorlatok (2); *Varga Béla*: A nevelés története Comeniustól napjainkig (3), Az oktatás elmélete (2), Pedagógiai gyakorlatok (2); *Mészöly Gedeon*: A magyar nyelvtan tanításának módszere (2); *Csik Lajos*: Az ember örökletes tulajdonságai (2); *Gyulai Zoltán*: A kísérleti fizika középiskolai tanításának módszere (2). — 5. A p é c s i egyetem ev. hittudományi karán *Jánossy Lajos*: Katechetikai gyakorlatok (1). A bölcsészeti kar előadásai szünetelnek. — 6. A s z e g e d i egyetem orvosi karán *Csinády Jenő*: Munkafiziológia (2); a bölcsészeti karon *Mester János*: A felvilágosodás kora (3), Az értelem nevelése (2), Tanítói etika (1); *Nagy József*: Etika (2); *Bognár Cecil*: Gyermeklelektan (2), Az iskolásgyermek lélektana (2), Lélektani gyakorlatok (3); *Sik Sándor*: A versolvasás tudománya (1); *Rédei László*: A középiskolai matematika tanításának módszere, gyakorlatokkal (2); *Tettamanti Béla*: A német nyelv tanításának módszertana (2).

Nyugtázás. — Tagdíjat, illetőleg előfizetési díjat fizettek: az 1941. év I. és II. felére a győri Szent Orsolya rendi rk. ttönöképző-intézet, Szepes Berta, Sebestyén Erzsébet, dr. Barcsai Tibor, a pécsi rk. ttönöképző-int., Szilágyi János, dr. Körös Andre, Aradvári Béla, Varga Jusztina, dr. Szilágyiné Puska Piroska, Vlaszty Ferencné, az ungvári kir. gör. kat. ttöképző-int., Emmerné Maruszánics Erzsébet, dr. Szegi Ödön, Antoni Mária, Ádám Zsigmond, Haitsh Ella, dr. Katona Miklós, Galló Pál, vitéz Komárnok Gyula, Dundler Gyula Gazsó István, Székely Zoltán, Pimper Erzsébet, Pálmai Lenke és Pócza József; az 1941. év II. és az 1942. év I. felére Pflaz György és dr. Dunda Ernő; az 1941. év I. és II. és az 1942. év I. felére Ujhelyi István; az 1941. év II. és az 1942. év I. és II. felére Nádler István és Heitler Chrystophora; az 1941. és az 1942. év I. és II. felére Szemes Károly, Zomboryné Vadas Klára és dr. M. Szegedi Janka; az 1942. év I. és II. felére a szegedi rk. tanítónöképző-intézet, az eszter-

gomi rk. tanítónőképző-intézet, a budapesti VII. ker. áll. tanítónőképző-intézet, a szatmárnémeti rk. tanítónőképző-intézet (2 példány), a kiskunfélegyházi rk. tanítónőképző-intézet (2 példány); a sárospataki ref. tanítóképző-intézet, Farkas Mária, Gál Tinka, Tóth Mihály, a zalaegerszegi rk. tanítónőképző-intézet, Horvay Ede, Hidyné Gyulai Mária, Ruisz Márta, Loránth Erzsébet, Öllös Sarolta, a zsámbéki rk. tanítónőképző-intézet, a pápai rk. tanítónőképző-intézet, Jaloveczky Péter, Jaloveczky Péterné, dr. Jelitainé dr. Lajos Mária, Csorda Romána, Emmert Klotild, Nagy Kornélia, Raffaelli Rafaela, Szarvák Karitás, Wilsch Ludovika, dr. Becker Vendel, a budapesti VI. ker. rk. tanítónőképző-intézet (3 példány), a kecskeméti rk. tanítónőképző-intézet, Váradi József, M. dr. Bárány Irén, a soproni Isteni Megváltó Leányai rk. tanítónőképző-intézet, Horváth M. Ancilla, Karadva M. Mercedes, Körmendi Augusztina, Vargyas Mária, Kiss János és Grész Leó; az 1942. év II. felére Barcsai Károly és Fekete János; az 1943. év I. és II. felére Füzesy János, a budapesti VII. ker. áll. és az esztergomi érs. rk. tanítónőképző-intézet. Tagdíjhátralék törlesztése címén 4 P-t befizetett Szabóné Novák Eszter; az 1935. év I. és II. felére: özv. dr. Josipovich Istvánné; az 1939. év I. és II. felére Fraknoi Vilmos; az 1940. év I. felére Szűcs János és Nagy Vilmos; az 1940. év II. felére Sass László; az 1940. év I. és II. felére Lázár Károly; az 1940. és 1942. év I. és II. felére Vargháné Erdélyi Olga és Vécsei Zoltánné; az 1940. év II. és az 1941. év I. és II. felére Zrinyi Aladár és Balogh Gyula; az 1941. év I. felére vitéz Losonczy György és Erdős Lajos; az 1941. év I. és II. felére Laszczik Ernő, Patyi Istvánné, Földes Ernő, Barcsai József, Papp Éva, Maurer Mihály, Magyar Károly, Majzik Sándor, a Fővárosi Pedagógiai Könyvtár és Wildt Erzsébet; az 1941. év II. és az 1942. év I. felére L'Auné Emma Mária és Egressy Miklós; az 1941. év I. és II. és az 1942. év I. felére Papné Varga Ilona és Szombor Imréné; az 1941. és 1942. év I. és II. felére dr. Incze Béniné és a Katolikus Tanügyi Főigazgatóság; az 1942. év I. felére a Faragó Béla Országos Árvaház, Kecskemét, Endrey Tivadar, Szabó Zoltán, Bartal Alajos, Geyer Béla, Homor Imre, Karácsonyi Jenő, Kocsis Lajos, Patyi Károly, Rosta József, Sántha Kamill, Kisházy Mihály, Szkalka Lajos, dr. Biborka Ferenc, Fütty Imre, özv. dr. Gerencsér Istvánné és Mőger Károlyné; az 1942. év I. és II. felére M. Richter Sarolta, M. Barcen M. Júlia, M. Kremmer Mária, Piros Gabriella, Marácz Margit, Sági Alojzia, dr. Lesták Emma, a pesthidegkúti áll. elemi iskola igazgatósága, a Szent Margit-intézet igazgatósága, Bácsfalvi Antal, a székesfehérvári Ferenc József nőnevelő-intézet, dr. Kovács Eszter, Ferencz József, Lipter Melánia, Vizer Mária, a budapesti III. ker. rk. övönőképző-intézet igazgatósága, Pumb Augusztina, Egey Antal, a kalocsai rk. tanítóképző-intézet igazgatósága (2 példány), dr. Tompa Margit, dr. Urbánné Pődör Irén, Hamar Gyula, Nemes János, Sljahó Mihály, Rónai Sándor, dr. Jakab Béla, a miskolci érseki rk. tanítóképző-intézet igazgatósága, Lajos Éva, dr. Krizsaneczne Németh Edit, Temesi István, Dirmayer Marian, Horváth A. János, Fábian Erzsébet, Lehoczky Egyed, a községi rk. tanítóképző-intézet igazgatósága, Medgyesi Mária, Keresztury Mária, a budapesti XII. ker. áll. tanítóképző-intézet igazgatósága, Horváth B. Kristóf, dr. Dolch Erzsébet, M. Répássy Ernesztin, a bajai áll. tanítóképző-intézet igazgatósága és Medgyesi Zsófia; az 1943. év I. és II. felére a debreceni rk. tanítóképző-intézet igazgatósága. Végül tagdíjhátralék törlesztése címén dr. Mandola Aladár befizetett 1.— P-t. Budapest, 1942. február 18. *Frigyes Béla*, pénztáros.

Felelős szerkesztő és kiadó: Molnár Oszkár.